REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XIII • IIAR 5728 • 12 pagini, 1 leu

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: BUCUREŞTI — STR. SF. VINERI, 9 Telefon 15.50.90

Nr. 185

15 MAI 1968

LAG BAOMER

Cincizeci de zile despart sărbătoarea de Pesah de cea de Şavuot. De şapte ori şapte zile se numără seară de seară, pentru a sosi la capătul lor în lăcaşul împodobit al zilelor de sărbătoare, binecuvîntate de veselia holdelor coapte şi a grădinilor înverzite. Pe cărarea însorită a zilelor verii timpurii, însoţiţi de freamătul întregii firi reînnoite, ne apropiem zi cu zi de aniversarea primei noastre recolte: recolta legii care s-a copt prin noi pe holdele abia deştelenite ale istoriei.

Nu ne-a fost uşoară munca, porţile istoriei nu ne-au aşteptat larg deschise: sărbătoarea secerişului nostru este precedată de şapte săptămîni de doliu. O melodie cutremurător de tristă ne însoţeşte pînă la porţile sărbătorii: ea nu ne lasă să uităm în veselia ei feerică chinurile urcuşului. Drumul spre muntele Revelaţiei divine duce prin pustiu, prin pustiul fierbinte şi mohorît al chinuitoarelor încercări.

Patruzeci şi nouă de zile ne lipsim de orice bucurie şi nu organizăm petreceri. Acum aproape două milenii, în aceste săptămîni de vară au pierit pe drumurile stîncoase ale pustiului mii de tineri evrei, discipoli ai marelui Akiva. Bîntuia o ucigătoare epidemie printre cei cîţiva zeci de mii de elevi ai lui. „Askara" era numele bolii. Zilnic erau găsiţi morţi sute de vlăstare tinere, pline de viaţă, sute de primăveri omeneşti. Sînt „meţei midbar", morţii pustiului. Ei nu au mai ajuns să vadă porţile înflorite ale sărbătorii. Dar în a 33-a zi se întîmplă un miracol: epidemia încetă. Pentru o zi numai! Ziua este o oază: un izvor, un cîntec timid, cu nuanţă de ştearsă voioşie.

Să deschidem cartea istoriei şi să citim din ea.

...Fumegau încă ruinele marelui Templu. Vulturul roman nimicise pe întreaga întindere a Iudeei ultimele grupe de zeloţi. Cei rămaşi sub jugul cotropitorilor şi-l aşteptau pe Mesia. Învăţaţii care prin minune au supravieţuit marelui măcel umblau din sat în sat şi învăţau poporul Legea, ştiind bine că ea singură e dătătoare de curaj şi mîngîiere.

Printre aceştia se afla şi *Akiva ben Iosef*. Akiva fusese păstor în slujba bogătaşului Kalba Şavua şi ajunse după 24 ani de studii cel mai de seamă învăţat al timpului său. Şi el, ca şi colegii lui, cutreiera satele şi oraşele şi propaga Legea în popor. Dar nu numai legea. Akiva învăţa tinerii satelor să tragă cu arcul. Şi-i mai învăţa să aştepte ziua de mîine cu răbdare, dar şi cu hotărîrea nestrămutată de a-i zdrobi pe asupritori.

Se urcă pe tronul Romei Adrian. El îşi găsi imperiul frămîntat şi neliniştit. Popoarele, aflînd că Traian murise, se pregăteau să-şi recucerească independenţa. Pentru a avea linişte, Adrian adoptă sistemul concesiilor. Evreilor le permise să-şi reclădească Templul la Ierusalim, ceea ce era o extraordinară favoare. Reclădirea începu imediat. Dar, probabil, în urma unor uneltiri monstruoase, Adrian reveni asupra ordinului dat şi autoriză reclădirea Templului aiurea, în nici un caz la Ierusalim. Era picătura care făcu să se reverse paharul.

Akiva nu mai putea influenţa evenimentele. Poporul se organiză pentru răscoală şi în fruntea lui apăru *Şimeon* — Fiul stelelor. Şimeon era un viteaz necunoscut, care se ivi din popor, aşa cum se iveau în trecutul îndepărtat al istoriei evreieşti judecătorii. Tatăl lui se numea Koziba. Rabi Akiva însă îi schimbă numele în *Kohba* („stea") făcînd o apoteotică aluzie la viziunea mesianică a Bibliei: „A apărut o stea în Iaacov". Akiva şi toţi cei ce veneau în contact cu el erau fascinaţi de personalitatea lui. Marele învăţat îl adora fiind convins că e Mesia. Bar Kohba se trezi deodată şeful necontestat al unei mari armate. Tineretul satelor, zeci de mii de elevi ai lui Akiva, se adună sub steagul lui. Trupele romane de ocupaţie sînt nevoite să cedeze. În mai puţin de un an (132—133 e.n.) Bar Kohba cucereşte 50 de cetăţi. Legiunile romane bătute părăsesc ţara. Adrian trimite întăriri, dar fără rezultate. Iureşul elevilor lui Akiva era de nestăvilit. Ierusalimul căzu şi Şimeon Mesia bătu monezi în amintirea recuceririi independenţei.

Doi ani de zile totul a mers bine. Dar la capătul celor doi ani fu numit pentru reprimarea răscoalei iudee, Iulius Severus, cel mai iscusit general al imperiului roman, adus tocmai din Britania, după ce duse acolo la bun sfîrşit o sîngeroasă campanie. Severus îşi dădu seama că nu le va putea veni de hac răsculaţilor luptînd pe cîmp deschis. Îi hărţui deci în lupte mărunte şi căută să le taie încetul cu încetul căile de aprovizionare. Cetăţile cucerite cădeau pe rînd, apărătorii, decimaţi de foame, se retrăgeau. Ultima bătălie avu loc la Betar, unde se retrăsese Bar Kohba cu cei mai buni viteji ai lui. Cetatea era întărită şi rezistă peste un an asediului roman. Ea căzu prin trădare în anul 125, în ziua de 9 Av. Un îngrozitor măcel puse capăt eroicei lupte a Iudeei înfrînte. Dio Cassius crede a şti că evreii au pierdut în bătălii peste 500 000 de oameni: floarea Iudeei pieri în război. Şimeon muri probabil în măcelul de la Betar; legenda însă nu-l lăsă pradă duşmanului; ea îl crede căzut în preziua prăbuşirii ultimei sale cetăţi, în urma muşcăturii unui şarpe.

O groaznică prigoană — care întrecu în intensitate tot ce a fost pînă atunci cunoscut în mult încercata Iudee — încoronează succesul legiunilor romane. Adrian — continuînd tradiţia lui Antiohus Epiphanes — interzise cu străşnicie orice manifestare de

(Continuare în pag. IV-a)

STRADA ANNA FRANK

O stradă din fostul cartier evreiesc din Amsterdam a primit numele Annei Frank. Un scuar din apropiere va purta de aici înainte numele lui L. E. Wisser, fost preşedinte al Curţii Supreme a Olandei, demis de germani în anul 1940 din pricina originei sale

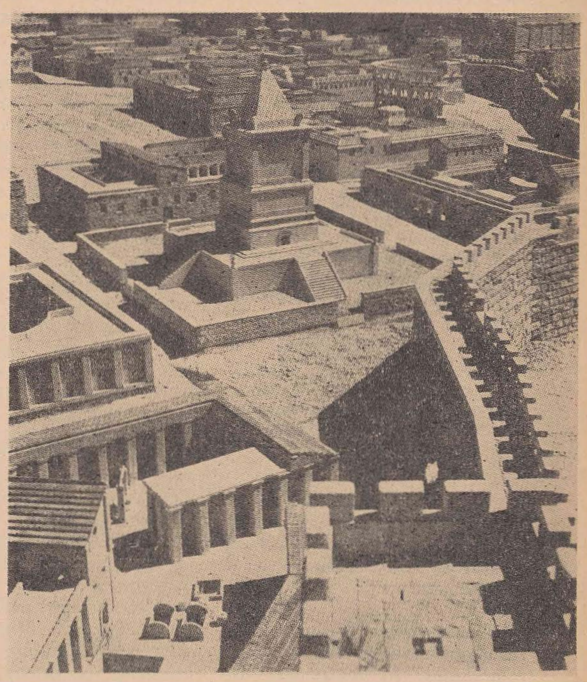

Mormîntul regelui David de pe muntele Sion

Vizita d-lui IEHUDA ŞAARI

În ziua de 2 mai a.c., d. *Iehuda Saari*, ministrul adjunct al Dezvoltării din Israel, însoţit de d-nii *Eliezer Doron*, ministrul plenipotenţiar al statului Israel la Bucureşti şi *Ionas Rosen*, prim-secretar de legaţie, a făcut o vizită de curtoazie Eminenţei Sale d-lui Şef rabin şi d-nei dr. *Moses Rosen*.

La serviciul religios de *Kabalat Sabat*, de la templul coral, din seara zilei de vineri 3 mai a.c., a luat parte d. *Iehuda Saari*.

În predica sa ocazională, Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. *Moses Rosen* a adresat un călduros salut distinsului oaspete, exprimîndu-i totodată felicitări cu prilejul aniversării a 20 de ani de existenţă a statului Israel. Eminenţa Sa a rostit apoi o rugăciune pentru bunăstarea şi prosperitatea Israelului.

Vizita d-lui MORRIS ABRAHAM

În zilele de 29 aprilie-2 mai 1968, d. *Morris Abraham*, preşedintele organizaţiei „American Jewish Committee", însoţit de mama d-sale, a vizitat ţara noastră. D-sa a vizitat locurile natale ale părintelui d-sale, născut la Buhăeşti (judeţul Vaslui) şi a fost oaspetele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti (M) la o recepţie dată în cinstea d-sale, în seara zilei de 1 Mai 1968.

La recepţie au luat parte fruntaşi ai vieţii religioase şi culturale evreieşti. Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. *Moses Rosen* a toastat pentru sănătatea distinsului oaspete, exprimîndu-i totodată felicitări cu prilejul alegerii d-sale ca preşedinte al cunoscutei „Brandeis-University".

D. *Morris Abraham* a mulţumit pentru primirea făcută şi a ridicat paharul în sănătatea Eminenţei Sale şi a doamnei dr. Rosen, precum şi a celorlalţi conducători ai Federaţiei Comunităţilor Evreieşti (M) din România. Între altele, oaspetele a spus:

„Am fost ieri în satul Buhăieşti de lîngă Vaslui şi am fost profund impresionat de ceea ce au realizat ţăranii de acolo. Tot aşa am fost impresionat de minunatul spirit de ospitalitate cu care m-au înconjurat şi de blîndeţea care le este atît de caracteristică.

„Admiraţia noastră întreagă se adresează guvernului român, politicii sale înţelepte şi pline de o adîncă etică. Admirăm frumoasele progrese pe care le-a făcut această ţară. Vă urez succes şi prosperitate!"

În acest număr:

Scrisori de la I. L. Caragiale (pag. II-a)

Povestiri despre Baal Sem (pag. IV-a)

AKIVA-PĂSTORUL (pag. V-a)

O bibliotecă de acum 25 de ani (pag VI-a)

FAMILIA SAMITCA (pag. VII-a)

O NOUĂ CARTE DE RUGĂCIUNI

Uniunea sinagogilor liberale din Anglia a editat o nouă carte de rugăciuni.

Scrisori de la I. L. Caragiale

Cu prilejul împlinirii a 115 ani de la naşterea lui I. L. Caragiale, Şerban Cioculescu, istoriograful şi criticul literar, a publicat în „Viaţa Românească" o notă plină de conţinut mustos, din care reţinem comentariile pe marginea corespondenţei marelui scriitor.

Puţini scriitori au fost — remarcă d. Şerban Cioculescu — corespondenţi atît de exacţi şi abundenţi ca I. L. Caragiale. Nici o scrisoare nu o lăsa fără răspuns, indiferent dacă era o persoană oarecare sau un personaj.

Şi ca o dovadă a condescendenţei lui I. L. Caragiale pentru cei care se interesau de el, Şerban Cioculescu citează şi răspunsul pe care l-a dat Caragiale, cu promptitudine, unui cîrciumar evreu, care l-a felicitat cu ocazia „jubileului" său la vîrsta de 60 de ani.

Este vorba de o carte poştală trimisă la 3/16 februarie 1912 lui *Ancel Solomon* din str. Sticlari nr. 9, Bucureşti, fost cîrciumar într-un oraş de provincie, se pare la Buzău. Fiul lui Ancel Solomon a fost anticar la Bucureşti.

Cartea poştală, cu scrisul atît de caligrafic, distonînd cu caracterul adesea explosiv al marelui scriitor, se află în posesia arhivei noastre documentare. Ea are următorul conţinut :

„Stimate amice Solomon. Cartea dumitale mi-a dovedit că nu m-ai uitat. Îţi mulţumesc din inimă pentru felicitările ce mi-ai trimis şi te rog să primeşti şi d-ta din parte-mi, cele mai călduroase urări de bine. Dumnezeu să vă dea, d-tale şi la toţi iubiţii d-tale, noroc şi sănătate şi veselie întru mulţi ani, pînă la adînci fericite bătrîneţi. Sunt cu perfectă stimă, ca totdeauna.

Al d-tale de-demult bătrîn bun prieten,

Caragiale

3/16 febr. 1912
Schöneberg bei Berlin,
Insbrucker str. 1

Cu prilejul aniversării sale, I. L. Caragiale care se afla, după cum se vede la Berlin, a primit, bineînţeles, şi alte scrisori, cărţi poştale, cărţi de vizită şi telegrame. Tuturor celor care îl firitisese, Caragiale le-a răspuns neîntîrziat.

Posedăm în arhiva noastră documentară cîteva din telegramele trimise cu acest prilej.

Una din ele este semnată de *Sofia, Costică* şi *Ionel Saşa* (e vorba de Sofia, soţia lui Dobrogeanu Gherea, de Gherea şi de fiul acestuia, Ion Gherea).

Telegrama este astfel redactată :

„Să trăieşti dragă Caragiale cu toţi ai tăi ani nenumăraţi din ce în ce mai senini şi mai fericiţi".

O altă telegramă cu textul : *„Adînci şi senine bătrîneţi"*... este semnată de Maria Ciucurencu, marea societară a Teatrului Naţional din Bucureşti şi de soţul ei de atunci, ziaristul Emil Fagure, fostul director al ziarului democratic „Lupta", pe vremea aceea redactor la „Adevărul".

I. L. Caragiale le răspunde imediat, tot pe cale telegrafică.

Lui Gherea, care locuia la Ploieşti, deţinînd atunci restaurantul gării, îi răspunde : *„Din suflet mulţumesc iubiţilor. Bătrînul vostru frate, Car,* iar lui Fagure şi soţiei sale : *„Mulţumiri cordiale. Noroc. Sănătate."*

Tot din Berlin, în acelaşi an şi în aceeaşi lună, I. L. Caragiale telegrafiază atît lui Fagure, cît şi lui Steuerman-Rodion, poetul şi ziaristul, redactor pe atunci al ziarului „Opinia" din Iaşi, rugîndu-l să anunţe celor avizaţi, că interzice *„oricărui teatru reprezentarea pieselor fără autorizaţia mea în scris"*.

Caragiale intervenea atît de categoric pentru că directorii teatrelor oficiale îl frustrau de drepturile sale prevăzute prin legea teatrelor. Nu era ceva nou pentru Caragiale. Mereu el a avut să se plîngă nu numai de editori, ci şi de directorii de teatru. În 1894, la 7 aprilie, într-o scrisoare către editorul său Şaraga, el încheie cu întrebarea : *„Ce facem cu afacerea teatrului ?"*

Această frază se referă la propunerea făcută mai înainte editorului său, ca să-i cumpere dreptul de autor pentru piesele ce i le juca „Societatea Dramatică" din Iaşi, propunere care a rămas fără ecou, Caragiale neputînd niciodată încasa regulat drepturile ce i se cuveneau.

Corespondenţa cu editorul său Şaraga a fost publicată în „Viaţa Românească" de la Iaşi, din dec. 1921, de publicistul şi istoriograful *C. Săteanu* şi reprodusă în „Opere VII, 1942, Corespondenţa. Ediţia critică, îngrijită de Paul Zarifopol şi Şerban Cioculescu".

O contribuţie inedită aduce d. Şerban Cioculescu prin publicarea unui scurt şi fulminant bilet (se află în colecţia Academiei) adresat aceluiaşi editor, bilet care n-a avut urmare, conflictul dintre editor şi autor aplanîndu-se.

Din corespondenţa lui I. L. Caragiale cu diferiţi scriitori au intrat în 1963 la Biblioteca Academiei şi nu sînt trecute în corespondenţa apărută în vol. VII din „Opere", 14 cărţi poştale trimise de Caragiale între anii 1907—1910, tot din Berlin, criticului literar şi prietenului Paul Zarifopol.

Este o donaţie a compozitorului *Mihail Mihailovici* care a îmbogăţit colecţia manuscriselor rare ale Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

I. L. Caragiale a întreţinut prietenii strînse cu mulţi intelectuali evrei şi unul din aceştia a fost d-rul Adolf Stern, avocat şi om de litere, care a tradus în româneşte, în versuri, o parte din operele dramatice ale marelui Shakespeare.

Iată una din scrisori :

„Stimate d-le doctor,

„Vizite ca ale dumitale nu numai că nu mă supără, dar îmi fac chiar mare plăcere. Mă grăbesc, bucuros de scrisoarea dumitale, a te ruga să poftesti, cînd ai vreme, de preferinţă între 5—7 pm. ca să te pot cinsti cu un ceai englezesc.

Te rog anunţă-mă de dimineaţă cu un Rohrpost (scrisoare pneumatică n.n.) ca negreşit să te aştept. Să ştii că mai înainte îţi declar — nu vei scăpa cu o vizită pripită. Pentru fiecare pahar de ceai, măcar o jumătate de ceas întreg te ţin. Să n-avem vorbă !

„În aşteptarea răspunsului dumitale, amabil, te salut.

Al d-tale
Caragiale

Într-a doua scrisoare, adresată la 15/18 aprilie 1912 aceluiaşi prieten, Caragiale scrie :

„Prea stimate domnule doctor,

„Mi se pare că, în preţioasele ceasuri ce le-am petrecut în compania d-tale, mergînd către patrie, ţi-am spus cîtă greutate am pe capul meu, fiind robit de o lucrare începută, care nu suferă măcar o scurtă întrerupere, necum o amînare mai îndelungată. Astfel, pînă către iarnă, cînd să-mi văd lucrul terminat, nu-mi rămîne nici o clipă de libertate, în care să pot gîndi serios la altceva. Iartă-mă, deci, te rog, că nu sînt în stare să răspund acum, în grabă, la cestiunea ce-mi pune Onor. Societate, cestiune pe atît de grea pe atît de importantă şi care merită prin urmare o severă cercetare — şi binevoieşte a primi cele mai distinse salutări.

„Strîngeri de mînă de la prietenul dumitale care iscăleşte,

Cu toată stima,
Caragiale"

P.S. *Aşteptăm, bucuros, ca şi fiul meu, cărţile promise, mulţumim anticipat. (Este vorba de traducerile din Shakespeare publicate şi de manuscrisul „Visul unei nopţi de vară" n.n.).*

Scrisoarea aceasta prezintă un interes deosebit, pentru că ea se referă la o acţiune întreprinsă de *„Uniunea evreilor pămînteni"* în 1912, în favoarea deslegării chestiunii emancipării politice a evreilor din România.

Uniunea lansase un „Cuvînt" al evreilor pămînteni şi Adolf Stern, trimiţîndu-l scriitorului, făcuse apel la el ca să-şi exprime punctul de vedere în chestiunea evreiască.

Dr-ul Stern îi adresase în acest scop o scrisoare. Ea a fost citită în cursul cuvîntării pe care dr-ul Adolf Stern o ţinuse la deschiderea Adunării Uniunii Evreilor Pămînteni din 24 dec. 1912.

Textul scrisorii lui Caragiale reprodusă mai sus, se referă la amintitul apel.

SOLOMON SAVIN

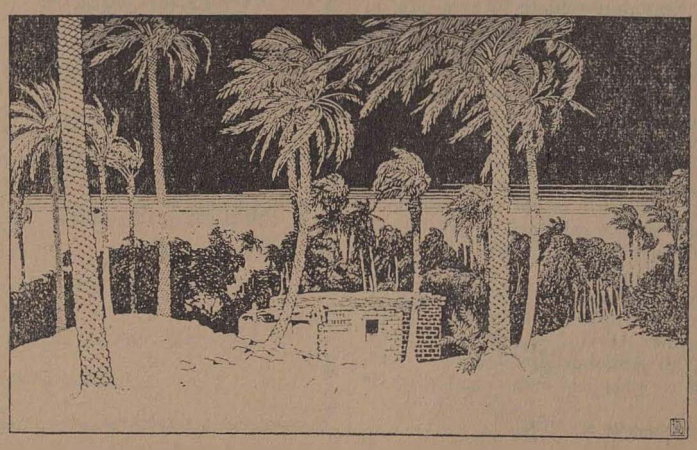

TURISM 1968

Faţă de 1 200 000 de turişti străini sosiţi în România în anul 1967, anul acesta, ca urmare a dezvoltării aranjamentelor O.N.T. cu firmele partenere de turism din trei continente, numărul acestora va depăşi cifra de 1 500 000. O pondere deosebită o vor avea turiştii din ţările nordice, dintre care peste 40 000 îşi vor petrece vacanţa numai pe litoral.

Interesant este faptul că a crescut mult numărul celor care vin în România în extrasezon, adică în perioadele mai—iunie şi septembrie—octombrie : 80 de grupe suplimentare care vor însuma aproape 8 000 de turişti în diverse aranjamente de tratament balnear şi geriatric, călătorii de studii, acţiuni speciale şi sportive pentru tineret, cules de vii etc. Pentru prima dată în acest an vor sosi în România grupe de turişti pensionari şi şcolari din Norvegia, iar ca urmare a desfiinţării vizelor turistice din Finlanda, va spori considerabil traficul turistic cu această ţară. În sezonul de vară vor fi organizate, de asemenea, zboruri speciale pentru transportul turiştilor norvegieni în România.

În urma perfectării aranjamentelor O.N.T. cu firmele partenere de turism din Franţa, Olanda, Belgia şi Elveţia, numărul turiştilor din aceste ţări care vor sosi în anul 1968 în România va fi cu 80 la sută mai mare în raport cu anul trecut. O creştere substanţială (de 100 la sută) va înregistra numărul turiştilor francezi şi olandezi, care vor sosi în masă pe litoral încă de la 20 mai. Cea mai mare organizaţie de turism din Franţa şi-a propus să organizeze în acest an pe litoral un aşa-numit sat turistic, cu specific de club. Respectiv, în cele două hoteluri închiriate în acest scop se va desfăşura un program variat : acţiuni de agrement, seri distractive, competiţii sportive pe plaje, terenuri special amenajate, călărie etc.

A 600-a LOCOMOTIVĂ DIESEL ELECTRICĂ

Constructorii de locomotive de la uzinele „Electroputere" Craiova au sărbătorit un eveniment deosebit : livrarea celei de-a 600-a locomotivă Diesel-electrice de 2 100 C.P., de fabricaţie românească.

De la fabricaţia primei locomotive Diesel au trecut aproape 9 ani. În acest răstimp, colectivul uzinei a avut o preocupare permanentă pentru îmbunătăţirea parametrilor tehnico-economici. Dintre îmbunătăţirile mai importante amintim utilizarea puterii totale a motorului Diesel pînă la viteza maximă a locomotivei, separarea circuitului de forţă de circulaţie auxiliare etc.

Cea de-a 600-a locomotivă Diesel-electrică a fost livrată la export. Numărul locomotivelor exportate a ajuns, în prezent, la 163, iar pînă la sfîrşitul anului se va apropia de 200.

Pentru dezvoltarea exportului de locomotive, colectivul fabricii se preocupă de creşterea puterii lor, tropicalizarea întregii construcţii, adaptarea de elemente constructive noi, cu scopul de a răspunde cît mai bine la condiţiile de climă şi exploatare diversă.

meridiane

Mort şi îngropat de trei ori, Bormann... trăieşte

Dintre toţi fruntaşii naziştі, Bormann a fost desigur acela care şi-a pregătit fuga cu cea mai mare grijă, şi aceasta încă de la apariţia primelor semne ale înfrîngerii celui de al III-lea Reich.

La începutul lui 1944, Bormann acţionînd pe cont propriu, a ordonat transferuri de aur şi de obiecte preţioase în Argentina. Alte transferuri au fost efectuate de două submarine, care au ajuns în Patagonia de sud, în iulie 1945, cîteva săptămîni după prăbuşirea Reich-ului nazist.

La sfîrşitul războiului, autorităţile naziste dispuneau în Argentina de considerabile rezerve de aur şi argint, depozite bine camuflate, pe care guvernul din Buenos Aires nu le-a putut descoperi niciodată. În special, un cont de 47 milioane pesos la Banco Central, metale preţioase în total 115 milioane la sucursala lui Deutsche Bank, ca şi pachete mari de acţiuni, cotate la bursă.

Însuşi Bormann a supravegheat transferul acestei comori. Aşa că, imediat după terminarea războiului, el şi-a putut organiza fuga, după un plan conceput cu mult înainte.

PRIMA „MOARTE" A REICHSLEITER-ULUI

Mai întîi, a înscenat propriul său deces. Numeroşi martori au afirmat, sub prestare de jurămînt, că l-au văzut pe Bormann agonizînd lîngă un tanc incendiat, în ruinele Berlinului, la 1 mai 1945. Desigur, această poveste este în întregime născocită. Aceste mărturii nu urmăreau decît un singur scop: să-i dea posibilitate lui Bormann să dispară.

Lăsînd cîtorva fideli grija de a-i săpa „mormîntul" într-un cimitir din Berlin, Bormann a depus toate eforturile ca să i se piardă urma.

Cîteva săptămîni după prăbuşirea celui de-al III-lea Reich, zeci de persoane pretindeau că l-au văzut. Totuşi, doar unul din aceşti martori pare serios: un scriitor german, Heinrich Lienau, care îl cunoştea bine pe Bormann. Or, Lienau a declarat în mod public că l-a întîlnit pe Bormann la 25 iunie 1945, la Flensburg, în Schlesvig-Holstein. Afirmaţia concordă cu alte informaţii. Se ştie, într-adevăr, că Bormann a încercat să ia contact cu amiralul Doenitz, care îşi stabilise „guvernul" său în această provincie. Ultima telegramă a lui Bormann era într-adevăr adresată lui Doenitz: „Mă aflu în drum spre a vă întîlni".

Între timp s-a produs capitularea. Bormann a înţeles că a sosit momentul să părăsească ţara. Ajutat de agenţi locali ai „Ecluzei", reţeaua secretă de evadări, care se ocupa de fruntaşii naziştі, a reuşit să străbată Germania din nord pînă în sud, să intre în Austria şi să treacă Bremenul. Apoi, cu ajutorul cîtorva preoţi catolici, a reuşit să ajungă la Roma, la începutul anului 1946.

Cam în acelaşi timp, un criminal de război a fost arestat la Roma. „Puteţi să mă omorîţi, a declarat nazistul, dar cu asta n-o să izbutiţi să puneţi mîna pe un personaj mult mai important decît mine, unul din intimii lui Hitler, care se ascunde acum în acest oraş". Cu cîteva minute înainte de a muri, el a destăinuit numele acestui om: „Martin Bormann".

Fugarul n-a locuit multă vreme la Roma. Procurîndu-şi un buletin de identitate fals, s-a dus la Geneva, unde s-a îmbarcat pe un vas mic, cu destinaţia Spania.

ÎN CLASA A DOUA, PE UN PACHEBOT ITALIAN

Timp de un an, Bormann a locuit la Madrid. Cu toate că a adoptat succesiv mai multe nume cu consonanţă spaniolă, e probabil că autorităţile îi cunoşteau adevărata identitate.

Totuşi, pentru Bormann, ţinta era America de sud, unde putea dispune de fonduri importante şi trăi într-o ambianţă şi mai plăcută încă. În toamna anului 1947, s-a hotărît să plece în Argentina. Mai mulţi criminali de război fuseseră ajutaţi să treacă din Spania în America de sud. Contrar unor versiuni născute dintr-o imaginaţie prea fertilă, el n-a plecat pe bordul unui submarin, ci a folosit un mijloc de transport banal şi sigur: un pachebot italian, unde putea să treacă neobservat în mulţimea de pasageri de clasa a II-a.

IDENTIFICAT DE DOCTORUL PINO FREZZA

Bormann a trăit mai mulţi ani la Buenos Aires. Era sigur că, afară de cîţiva funcţionari superiori argentineni, nimeni nu-l cunoştea în acest oraş. În realitate, cel puţin un om l-a identificat: dr. Pino Frezza, care, cu 20 ani înainte, îl însoţise pe Mussolini la Berlin. El a mîncat de cîteva ori, la aceeaşi masă cu Bormann. La Buenos Aires, Frezza l-a întîlnit, l-a recunoscut şi l-a avertizat imediat pe ambasadorul Italiei. Sesizarea n-a avut însă urmare. Abea după cîţiva ani, o copie a raportului a căzut în mîna unei organizaţii din Buenos Aires, care îl căuta. De astă dată, s-au întreprins cercetări, dar fără rezultat. Bormann părăsise oraşul, spre a se refugia în regiunea Parana, în apropiere de frontiera braziliană. Recuperînd o parte din sumele transferate în America de sud, era asigurat că se va bucura de o largă independenţă financiară şi de libertate de mişcare.

La începutul lui 1951, „legăturile" lui l-au avertizat că agenţii mai multor servicii străine îl caută în Argentina. El a trecut imediat în Brazilia, unde ştia că poate dispare cu mai mare uşurinţă. Într-adevăr, aici existau mai multe colonii naziste, în special în jurul lui Sao Paolo şi Santa Caterina.

Un timp oarecare n-a putut fi găsit nicăieri. Doar o întîmplare a făcut ca să se dea din nou de urma lui. Într-o zi, la Madrid, agenţii secreţi francezi au interceptat valiza unui fost ofiţer S.S. Unul dintre ei i-a povestit unui ziarist următoarele: „În valiză am găsit o mulţime de scrisori purtînd semnătura profesorului von Leers care, ani de zile, a condus reţelele naziste în America Latină. Într-una din aceste scrisori, von Leers îşi informa un prieten că Martin Bormann era în viaţă, în Brazilia".

PENTRU 10 000 DE DOLARI

După ce au văzut această scrisoare, agenţii au delegat pe unul dintre ei, alsacian de origine, să verifice această informaţie. Ajuns în Brazilia, el s-a dat drept german, căci agentul vorbea bine germana, fără accent. El s-a dus la Sao Paolo, unde a intrat în legătură cu colonia germană. A reuşit să cunoască mai mulţi foşti naziştі. El le-a prezentat mai multe documente şi acreditive, pe care le pregătise înainte de a părăsi Europa, explicîndu-le că reprezenta mai multe întreprinderi aparţinînd naziştilor. Aceste societăţii doreau să-şi transfere în America de sud fonduri importante, pe care să le încredinţeze foştilor conducători hitleriştі. În special lui Bormann, cu care vrea să se vadă cît mai repede cu putinţă.

La început, agentul s-a tot învîrtit, fără să reuşească ceva. În sfîrşit, a întîlnit doi foşti ofiţeri ai Wehrmachtului, care lucrau la o întreprindere de electricitate. Ei au acceptat să-l ducă la Bormann, în schimbul unei gratificaţii de 10 000 dolari. Agentul le-a declarat că îi va plăti cînd îl vor pune în contact cu Bormann. Au zburat, deci, cu toţii, spre Blumenau, în regiunea Santa Catarina. Dar au ajuns prea tîrziu: Bormann părăsise oraşul cu 24 de ore înainte, plecînd spre Porto Alegre. S-au dus atunci la Porto Alegre, dar la adresa unde credeau că-l vor găsi au aflat că n-a stat acolo decît o singură zi, plecînd spre Bahia, în nordul Braziliei.

„O SĂ TE COSTE SCUMP TRĂDAREA!"

Agentul şi cu cei doi „prieteni" au închiriat un avion. Urmînd pista lui Bormann din oraş în oraş, ei au făcut escală în tîrguşorul Ioo Pessoa, unde s-au întîlnit cu un alt german, prieten al şefului poliţiei locale.

Comisarul cercetă fişierul străinilor şi descoperi o fişă, completată cu o zi înainte, de un om născut în Germania. El i-o arătă agentului. Fotografia de identitate era incontestabil a lui Bormann. Bineînţeles, îşi dăduse un nume fals. Pretindea că-l cheamă Eliezer Goldstein — un nume evreiesc!

Agentul avea acum dovada că Bormann trăieşte. Înapoiat la Rio, el s-a instalat la hotelul Nuovo Mundo, aşteptînd ştiri de la „amicii" lui. Din păcate, a comis greşeala că a ţinut o conferinţă în faţa membrilor unei organizaţii care îl urmărea de asemeni pe Bormann. Toţi i-au făgăduit că vor păstra secretul, dar a doua zi dimineaţa, textul discursului se afla tipărit în marele ziar „O Globo". Peste cîteva minute a fost chemat la telefon: „Trădătorule! Acum ştim cu cine avem de-aface! Dar o să te coste scump trădarea asta!"

Acest avertisment a însemnat eşecul tuturor eforturilor lui. El a înţeles că nu mai are ce căuta pe solul brazilian, aşa că s-a înapoiat în Europa. Dar acum, Bormann ştia că-i căutat. Vrînd să scape de această nouă ameninţare, el a încetat peregrinările prin ţară, refugiindu-se în inima lui Matto-Grosso, într-una din fermele izolate în junglă.

UN MORMÎNT ADEVĂRAT, DAR PENTRU UN ALT MORT

În 1960, imediat după prinderea lui Eichman, o parte a presei mondiale publica o ştire senzaţională: moartea lui Bormann. După afirmaţiile agenţiilor de presă, fostul adjunct al lui Hitler ar fi fost omorît la Buenos Aires de un medic, căruia i s-a adresat spre a-l trata de o afecţiune cardiacă. Doctorul l-ar fi recunoscut şi i-ar fi administrat o injecţie mortală.

Peste cîteva luni, ziarele au publicat altă versiune: Bormann ar fi murit la San Carlos de Bariloche şi ar fi fost înmormîntat, în mare taină, de garda lui personală.

Ambele ştiri erau inventate în întregime. Numai că de astă dată trucul n-a mai prins. Organizaţia nazistă s-a hotărît deci să procedeze la o adevărată înscenare cu un adevărat cadavru, un mormînt adevărat şi, fireşte, martori oculari. La 7 decembrie 1962, marile agenţii de presă difuzară o telegramă din Buenos Aires: Martin Bormann murise din cauza unui cancer, la 15 februarie 1959, la Asuncion, capitala Paraguay-ului. El s-a stins la domiciliul unui oarecare Bernard Jung, în prezenţa unui preot. Cancerul a fost diagnosticat de doctorul Otto Biss, medic de origină austriacă. Înmormîntarea a avut loc într-un orăşel Ita (Paraguay).

ÎNTR-O FERMĂ DIN JUNGLA LUI MATTO-GROSSO

Pentru marele public, toată povestea aceasta părea plauzibilă. Serviciile secrete însă o suspectau. După cîteva zile de la publicarea depeşei, agenţi străini sosiră la Ita şi deschiseră mormîntul: cosciugul conţinea corpul unui indian, Emilio Hermocilla. Interogat, paznicul cimitirului mărturisi înşelăciunea a fost plătit ca să confirme şi să răspîndească chiar ştirea morţii lui Bormann.

Peste un an, ziarişti, aflaţi în trecere prin Ita, au descoperit şi ei misterul.

— Unde poate fi acum Bormann?

La această întrebare, unul dintre ziarişti răspunse:

— Dacă ar fi să dăm crezare mai multor informatori pe care i-am întîlnit recent la Rio de Janeiro, Asuncion, Buenos Aires, Bormann s-ar ascunde într-o fermă din Matto Grosso. Unul din aceşti informatori, un oarecare S.L. din Buenos Aires, mi-a afirmat chiar că, acum cîteva luni, Bormann ar fi trecut frontiera argentineană, spre a se duce la misiunile din Parana; totuşi, n-a întîrziat prea mult acolo, preferînd să se înapoieze la bîrlogul lui brazilian.

O MĂRTURIE CE NU POATE FI TĂGĂDUITĂ

„M-am dus de asemeni la Asuncion, ca să stau de vorbă cu medicul care „l-a văzut pe Bormann pe patul de moarte", îşi continuă senzaţionalele sale dezvăluiri ziaristul. „L-am găsit pe doctorul Biss la clinica sa de pe Calle Eligio Ayala. Un bărbat înalt, slab, cu ochelari. El mi-a povestit următoarele:

— Într-o seară, în 1959, o femeie a sunat la uşa mea, rugîndu-mă să vin la un bolnav. M-a condus într-o mahala sordidă. Bolnavul era culcat. Examinîndu-l, i-am pus cîteva întrebări. Omul se încăpăţîna să-mi răspundă într-o spaniolă foarte aproximativă. Cînd i-am vorbit în germană, s-a prefăcut că nu înţelege. Un alt bărbat, care stătea la căpătîiul lui — un medic, după cum mi-a spus femeia — l-a sfătuit să se exprime în germană. Spre surprinderea mea, o vorbea în mod curent. Avea o cicatrice pe frunte. Cît priveşte boala, nu era decît o gastrită. Peste cîteva zile, o femeie a spus unui prieten de-al meu că omul acela era Bormann. Mi-am procurat o fotografie a acestui fruntaş nazist din epoca lui de glorie. Nu încăpea nici o îndoială: era chiar el.

— Dar cancerul, din cauza căruia se spune că ar fi murit în prezenţa dvs.?

Medicul a dat din umeri. — Asta-i partea inventată a acestei întîmplări. O legendă, povestită ziariştilor de unii „martori" care, la urmă, s-au grăbit să părăsească Asuncion. Omul acela nu era deloc canceros. În afară de cazul că s-a aruncat pe fereastră sau că a fost călcat de o maşină, Bormann e azi tot atît de sănătos, ca d-ta şi ca mine.

— Şi celălalt om, cel care se afla la căpătîiul lui? L-aţi recunoscut şi pe el?

— Fireşte, răspunse medicul. Era doctorul Mengele.

PAUL B. MARIAN

NUMELE MARTIRILOR

Yad Vaşem, institutul pentru eternizarea memoriei eroilor şi martirilor evrei din perioada nazismului şi a celui de al doilea război mondial, şi-a propus să identifice numele celor 6 milioane de victime ale cumplitului holocaust. Pînă în prezent, institutul a adunat 1,5 milioane de nume.

evreieşti.

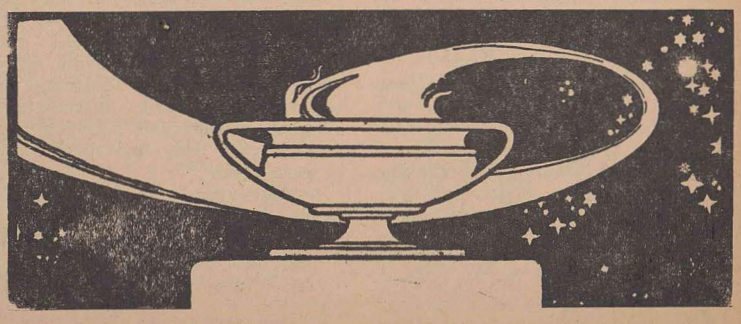

Povestiri despre Baal Şem

Baal Şem Tov (desen)

REÎNTOARCEREA

„Cred cu toată convingerea", spunea rabinul Nahum din Cernobol, "că sfinţenia pe care Baal Şem Tov a revărsat-o asupra lumii are puterea să pătrundă pînă şi în sufletul celui mai rău dintre evrei şi să-l determine să se căiască. Această putere poate cîndva să întoarcă lumea înapoi la începuturile ei".

DRAGOSTEA

Dragostea pentru semenul său ardea ca o flacără în sufletul său. Baal Şem Tov repeta mereu că avem datoria de a-i arăta fiecărui om, chiar şi celui mai păcătos, drumul adevărat care duce spre mîntuire.

LUMINA

Odată, părintele hasidismului a spus:

„În lumina pe care Dumnezeu a creat-o în cele şase zile de la Facere, a privit Adam, cel dintîi om, lumea, de la un capăt la celălalt. Cînd însă a căzut pradă păcatului, Dumnezeu i-a retras lumina, destinînd-o celor evlavioşi, pentru vecie. Şi unde a pus El lumina? — În învăţătură.

De aceea, cînd deschid cartea Sohar, văd în ea întreaga lume şi privirea nu mă înşeală".

Soharul se afla mereu pe masa lui de lucru.

OMUL

Odată, stînd cu elevii săi la masă, era sărbătoarea de Pesah,, Baal Şem fu cuprins brusc de o mare bucurie. Se ridică, sări în mijlocul odăii şi începu să joace. Discipolii se alăturară maestrului şi astfel dansară laolaltă cu multă ardoare. Unul din cei de faţă, încă necunoscător al obiceiurilor hasidice, îi spuse lui Baal Şem cu mustrare: „Afirmi necontenit că respecţi întocmai prevederile din Şulhan-Aruch şi că păstrezi legea în cele mai mici amănunte. Cum se face că tocmai în această zi, d-ta şi discipolii d-tale v-aţi prins într-un dans? E doar oprit de Şulhan-Aruch!"

„E adevărat", răspunse Baal Şem, „că eu respect întocmai învăţăturile din Şulhan-Aruch şi nu numai învăţăturile, ci şi recomandările cele mai neînsemnate. Numai că, vezi bine, omul stă mult mai presus decît Şulhan-Aruch şi dacă îi vine uneori pofta să-l slujească pe Dumnezeu şi să i se devoteze, el lasă de-oparte toate prescripţiunile, căci în acel moment a atins treapta libertăţii divine".

PIETRELE PREŢIOASE

Odată, el a spus:

„Există pietre preţioase autentice, pe care oricine le poate recunoaşte după strălucirea şi calitatea lor veritabilă: aceştia sînt evreii hasidici. Există însă şi bijuterii false: aceştia sînt evlavioşii „colorati" şi ipocriţi. În sfîrşit, există pietre preţioase, comori ascunse, care nu pot fi recunoscute imediat: sînt evreii care se dedau preocupărilor deşarte şi pătimaşe, care nu se conformează învăţăturilor Legii, dar care în sufletul lor poartă adevărate comori de umanitate."

Şi după o clipă de tăcere, continuă: „Toate însă sînt pietre preţioase".

CARTEA DE RUGĂCIUNE

Odată, la capătul unei zile de Iom Kipur, pe cînd, potrivit obiceiului, era înconjurat de discipoli şi plin de bună dispoziţie, Baal-Şem strigă deodată: „Olexei să pregătească trăsura de plecare!" Împreună cu elevul său preferat, rabi Nahman din Kossow, urcă în trăsură şi porunci slujitorului s-o ia spre un anume sat îndepărtat şi izolat. Acolo, în faţa unei cîrciumi, se opriră şi intrară. Cîrciumarul veni în întîmpinarea oaspeţilor, iar Baal-Şem îi puse fără răgaz întrebarea: „Cum ţi-ai făcut rugăciunea în ziua cea sfîntă?" Cel întrebat fu cuprins de teamă. Abia după cîtva timp putu să răspundă: „Sfinte rabi, în această zi deosebită am fost copleşit de o mare mîhnire. Vai mie! Dar crede-mă, rabi, am fost ispitit, căci numai necuratul a putut aduce pe capul meu o asemenea nenorocire".

Baal-Şem spuse: „Povesteşte-mi, cum s-a întîmplat?"

„Am plecat ieri", începu omul, „cu nevasta şi copiii la oraş, pentru a prăznui sfînta zi printre evrei şi a mă uni cu credincioşii în rugăciune. Deodată mi-am amintit că uitasem să încui beciul. Temîndu-mă că omul ce-l lăsasem în casă de pază să nu se dedea la băutură, am hotărît să mă reîntorc; ai mei şi-au continuat drumul. Abia am păşit pragul, că un trimis al moşierului veni, cerîndu-mi cîteva sticle cu vin: la castel era chef, spunea el. I-am dat. Între timp au venit şi alţi clienţi. Era încă devreme şi mă gîndeam că voi ajunge la timp la oraş. Dar clienţii veneau unul după altul, fără întrerupere. Cînd n-a mai venit nimeni şi am putut închide, am băgat de seamă că se întunecase de-abinelea: spre marea mea părere de rău, se făcuse prea tîrziu spre a mai pleca la oraş. Ce era de făcut? M-am închis în odăiţă, pentru a-mi deschide acolo inima în faţa lui Dumnezeu: El este Atoateştiutor şi-mi va ierta păcatele. Acum însă nu găseam o carte de rugăciune, căci ai mei le luaseră cu ei la oraş. M-am rugat cu lacrimi amare lui Dumnezeu: „Stăpîn al lumii, tu ştii cît mi-e inima de grea că nu pot în această zi să mă rog împreună cu obştea; iată, n-am nici măcar o carte de rugăciune. Şi cum nu cunosc rugăciunile pe din afară, voi pronunţa doar literele sfinte şi Tu, o Doamne, îmbină-le în cuvinte şi cuvintele în rugăciune". Te întreb pe d-ta, slăvite rabi, cum aş fi putut proceda altfel?"

Baal-Şem puse mîna pe umărul cîrciumarului şi spuse:

„De zece ani n-a mai urcat spre cer o rugă atît de curată şi sinceră şi însuşi Dumnezeu s-a bucurat de rugăciunea ta".

Din istoria sinagogilor ieşene

În afara sinagogii mari din Tîrgul Cucului, construită pe la 1670, Iaşul a avut mai multe sinagogi mici şi mari dintre care unele mai există.

Unele din aceste sinagogi erau legate de numele unor eruditi sau a unor fruntaşi ca de exemplu Apter ruv sau Zvolever ruv: altele aparţineau unor grupări chasidice — Ştefăneşter, Buhuşer, Sadagurer, Kloiz — altele, în sfîrşit, erau în legătură cu profesiunea enoriaşilor fiind legate de bresle meşteşugăreşti sau de asociaţii comerciale.

Douăzeci şi nouă din sinagogile ieşene purtau nume de meserii sau ramuri de comerţ.

Se ştie că afară de rosturile lor economice, breslele aveau unele funcţiuni legate de obiceiuri, tradiţii, religie etc. Aveau o sinagogă proprie, urmăreau respectarea sărbătorilor şi a semisărbătorilor, organizau agape la diferite ocazii, făceau învăţămînt religios sîmbăta, după amiază, citeau psalmi în comun etc. Toate aceste îndeletniciri erau prevăzute în catastiful breslei.

Unele din sinagogile şi casele de rugăciune din Iaşi sînt legate de bresle. Credem că sinagoga „Smuclers" (găitănari) era legată de breasla cu acelaşi nume, care exista din anul 1796. Sinagoga cojocarilor trebuie pusă în legătură cu breasla „cuşmarilor" şi a „potcaparilor" din 1797.

Una din cele patru sinagogi de croitori din Iaşi aparţinea desigur breslei croitorilor, care e pomenită la Iaşi încă înainte de anul 1798, al cărei catastif a fost reînnoit în 1814. Sinagoga cea mare a croitorilor, situată pe strada Sinagogilor, fusese distrusă de incendiu în 1822 şi reclădită în anul 1824. Aşa arăta o inscripţie de pe faţada care amintea data reclădirii.

Sinagoga purta numele de *„Poale Ţedek haitim"*.

De altfel se ştie că toate breslele meşteşugăreşti ale evreilor purtau numele de „Poale Ţedek". Alte două sinagogi de croitori erau în Nicolina şi Păcurari.

Sinagoga „Cizmari" e în legătură cu breasla cizmarilor, care exista înainte de anul 1829, an în care se înfiinţează în acea sinagogă o asociaţie „Ner tamid", al cărui „pinkes" (catastif) ni s-a păstrat.

Una din cele două sinagogi lăutăreşti e în relaţie cu breasla lăutarilor ieşeni, care exista în anul 1830. Catastiful ei, înnoit în 1853, s-a păstrat pînă în zilele noastre. De altfel se ştie că una din ulitele Iaşului purta numele de „Klezmeriş Gesl" (ulita lăutărească). E strada Pantelimon, care nu e departe de sinagoga pomenită.

Au existat şi alte bresle meşteşugăreşti al căror nume îl purtau sinagogi ieşene: stoleri, alămari, cărămidari, harabagii, covrigari, tăietori de lemne, zugravi, pietrari, sitari, telali, merari etc.

Se pare că pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea în mod oficial exista la Iaşi o singură sinagogă. Călătorul englez Baltimore, trecînd prin Iaşi în anul 1764, vorbeşte de o singură sinagogă. Existau însă mai multe case de rugăciune, care nu erau recunoscute oficial ca atare.

Sinagoga Mare de pe Podul Roşu, care purta numele de „Apter ruv" s-a construit între anii 1808—1813, în perioada cînd această vestită personalitate rabinică a păstorit la Iaşi. Abram Iehoşua Heşl zis Apter ruv (1755—1825) era un erudit şi un om de inimă, dar iute la mînie şi neiubitor de bogaţi. El a fost nevoit să plece din Iaşi din cauza unei bogătaşe pe care a admonestat-o sever. O tradiţie populară povesteşte că înainte de plecare o femeie din popor i-ar fi spus soţiei rabinului: „Dacă rabinul n-ar fi fost aşa de iute la mînie aţi mai fi putut mînca mulţi ani, mămăligă, aici la noi, în Moldova". Despre „Apter ruv" există o monografie de rabinul M. I. Gutman, tipărită în anul 1926, la Varşovia.

Pentru sinagoga care se afla cîndva pe str. Sărată avem un document din 4 sept. 1816 prin care voevodul Scarlat Calimachi dă voie unui evreu să-şi facă sinagogă pe lîngă hanul şi baia ce le avea acolo. În 1859 paşa din Silistra porunceşte să nu fie încartiruiţi acolo soldaţi.

În anul 1817 cînd Leib Dov Ber (Leiba sin Ursul) deschide o fabrică de bere la Nicolina, se află acolo o sinagogă şi o baie.

Călătorul sîrb Vuici constată existenţa a două sinagogi la Iaşi, în 1840. Din documentele vremii reiese, însă, că în realitate existau mai multe lăcaşuri de închinăciune.

Sinagoga „Zvolever", pe str. Cucu, e legată de numele eruditului Iosef David Hacohen din oraşul Zvolev. El a venit la Iaşi ca pravilaş (daien) în anul 1800. În 1818, în timpul epidemiei de ciumă, el a strîns ajutoare pentru supraviţuitorii săraci.

Sinagoga Zvolever era un lăcaş de studiu. Se povesteşte că acum 100 de ani se învăţa acolo în trei „schimburi", aşa încît sinagoga nu era niciodată închisă.

I. KARA

LAG BAOMER

Urmare din pag. 1-a)

viaţă religioasă evreiască: respectarea Sabatului, studierea legii, circumcizerea copiilor, erau pedepsite cu moartea. Akiva însă nu se lăsă intimidat de legile scelerate. Braţ la braţ cu ceilalţi supraviţuitori ai răscoalei, el continuă să propage printre elevii săi Legea, ştiind bine că-şi periclitează viaţa prin ceea ce face. Fu prins şi jupuit de viu. Elevii şi colegii lui fură de asemenea prinşi şi omorîţi în torturi înfiorătoare. Nimic însă nu putu să înfrîngă dorinţa de viaţă a poporului de două ori distrus. Dispoziţiile draconice ale lui Adrian căzură odată cu moartea lui. Antoniu Pius lăsînd evreilor deplină libertate religioasă.

Acestea sînt faptele.

Şapte săptămîni de doliu sînt menite să evoce războiul disperat al trupelor lui Bar Kohba împotriva asupririi romane: ele echivalează cu perioada luptelor împotriva lui Severus, lupte nefericite care au dus la pierderea întregului teritoriu cucerit şi la retragerea lui Bar Kohba la Betar. Soldaţii lui Bar Kehba sînt cei 24 000 de discipoli ai lui Rabi Akiva, care au pierit în decurs de numai şapte săptămîni, seceraţi de misterioasa „Askara". Lag Baomer, ziua de 18 Iiar, pare să fi fost ziua revocării dispoziţiilor lui Adrian, ziua eliberării Iudeei de spaima asupririi şi a reînceperii vieţii religioase evreieşti, ziua în care a încetat „epidemia" care făcea ravagii în rîndurile tinerilor elevi ai lui Akiva.

Este cea mai modestă sărbătoare a calendarului nostru.

AKIVA PĂSTORUL

Din capitolul de foc al celui mai dramatic volum al istoriei evreiești, un nume simplu, urmat de un titlu unic, modest, dar elocvent. Am putea folosi zeci de alte epitete : Akiva, uriașul spiritual ; Akiva, conducătorul ; Akiva, revoluționarul ; Akiva, gînditorul, și multe altele ; toate i s-ar potrivi la fel. Dar el era păstor : păstor-conducător, păstor-revoluționar. Curaj, modestie, sete de libertate, dragoste față de tot ce e viu, spirit de sacrificiu și gîndire, gîndire sănătoasă și robustă, înfiptă adînc în viața celor mulți : toate la un loc, într-un singur om. Îi zicea *Akiva* și era păstor de meserie.

...Păștea oile lui Kalba Șavua. Și Kalba Șavua era bogat și avea o fată. Akiva nu știa carte, dar era tînăr și-i plăcea viața, și-i plăceau orizonturile senine ale pășunilor și mireasma verde a primăverii. Și-și iubea poporul, și-și iubea oile, și-o iubea pe Rachel, frumoasa fiică a lui Kalba Șavua.

Plecă la oraș ca să învețe carte. *Nahum iș-Gamzu* îl învață să citească și pe urmă se așeză în straiele lui țărănești printre elevii lui *R. Eliezer Hyrcan* și *Rabi Iehoșua.* Nimeni nu-l băgă în seamă. Doar Rabi Iehoșua îi descoperi ochii scînteietori și neobișnuita sîrguință. Zi și noapte stătea Akiva și învăța. În zorii fiecărei zile alerga pînă în păduricea din apropiere, strîngea o legătură de lemne și-o vindea pentru o bucățică de pîine și o lumînare. Pe urmă se așeza din nou la studiu pînă în zorii zilei următoare. Așa trecură 12 ani. Ajunse cel mai bun elev al lui Eliezer, temut polemist și respectat cunoscător al legilor. Se gîndi să plece acasă : Rachel îl aștepta de 12 ani.

Nimeni nu-l observă cînd reveni în *Benei Berak.* Purta aceleași straie păstorești și avea aceiași ochi negri scînteietori. Într-o colibă la marginea satului stătea ea desmoștenită și părăsită de toți. Akiva se opri la ușă și se gîndi la drumul lui spre Benei Berak, la cei 12 ani petrecuți în strîmtoarea claselor de studiu și deodată i se făcu dor de pajiștea proaspătă a satului său, de mireasma ierbii sărutate de rouă, de orizonturile nemărginite ale răsăriturilor de soare.

În casă, două femei discutau.

— Nu te înțeleg, Rachel — spunea cineva — tu mai aștepți ca Akiva să se întoarcă ? Tu mai crezi că te ține minte de 12 ani, de cînd nu te-a văzut ? Gîndește-te, Rachel, la ceea ce faci. Nici tu n-ai să rămîi veșnic tînără...

— M-am gîndit, se auzi vocea lui Rachel — și de-ar reveni Akiva acasă azi, eu i-aș spune : pleacă înapoi, eu te mai aștept 12 ani...

...A doua zi, Akiva își reocupă locul în clasa lui Eliezer Hyrcan.

■

Douăzeci și patru mii de elevi îl însoțeau într-un superb cortegiu, cînd la capătul a 24 ani de studii se reîntoarse în Benei Berak, pentru a deschide acolo o școală proprie. Tot tîrgul îi ieși în întîmpinare. În fruntea celor adunați se afla Kalba Șavua, bogătașul. Cu respect și venerație se dădea mulțimea la o parte, făcîndu-i loc să treacă. El era îmbrăcat în haine noi, frumoase, și ochii îi erau negri, scînteietori și triști. Deodată se produse o învălmășeală în mulțime, cineva își făcu loc pînă în primele rînduri. Rupse cordonul de oameni și se aruncă la picioarele veneratului maestru. Era o femeie. Elevii se apropiară s-o alunge. Dar Akiva se aplecă și o mîngîie blînd, ridicînd-o :

— Lăsați-o, grăi el către discipolii din jur, căci tot ceea ce posed eu și tot ce v-am dat îi aparține ei.

■

Prima grijă a lui Rabi Akiva a fost aceea de a lega strîns tradiția orală juridică de studiul textelor biblice. Pînă la el, cele două legi, legea scrisă și cea orală, existau ca două corpuri distincte, lipsite de legătură între ele. Rabi Akiva și-a dat seama că tradiția orală izvorăște în mod organic din prevederile legii scrise și că legătura între ele este obligatorie, esențială și indisolubilă. Școala lui descoperă în urma unui studiu analitic sensul profund al diverselor prescripții biblice, ținînd seama de formularea specifică a legilor, de felul de exprimare al legiuitorului, de cuvintele folosite, de topica lor. De aceea se spune în Talmud despre Rabi Akiva că a dedus nenumărate legi din fiecare literă a bibliei.

Claritatea și ordinea erau calitățile principale ale studiului său. Rabi Akiva credea că fiecare elev trebuie obișnuit să învețe, să rețină zilnic un singur verset, dar să epuizeze tot materialul exegetic legat de el. Iar dascălilor le spunea să repete chiar și de o sută de ori aceeași lecție, pînă ce toți elevii, fără excepție, vor fi asimilat materia predată.

Calitățile sale sufletești provocau admirația și dragostea tuturor. Talmudul ne povestește că într-o zi se întîmplă să sosească la școală cu întîrziere. Era obiceiul pe vremea aceea să se învețe stînd pe jos. Cel care întîrzia și-și avea locul lîngă „catedră" nu putea să treacă decît riscînd să-și calce colegii în picioare. Rabi Akiva, văzîndu-se întîrziat, în loc să-și ocupe locul de cinste ce i se cuvenea, rămase în picioare la ușă, de parcă ar fi fost cel mai tînăr, cel mai neînsemnat discipol. Publicul însă îi simți prezența și amuți. Nimeni nu îndrăznea să continue. Fu rugat să treacă și să-și ocupe locul. Akiva însă, nevoind să-și deranjeze elevii, se așeză modest lîngă ușă, pe ultimul loc.

Și se mai povestește în Talmud că se întîmplă într-un sat să treacă aproape toată iarna fără să fi căzut un strop de ploaie. Se adunară toți elevii la *Iavne,* unde era Sanhedrinul și postiră de trei ori cîte două posturi săptămînale, pentru ploaie. În ultima zi de post l-au rugat pe Rabi Akiva să oficieze rugăciunea de seară. Abia își începu ruga și iată că cerul se acoperi și începu să plouă. Nu pentru că era cel mai învățat om al timpului său — precizează Talmudul — ci pentru că nimeni nu-l întrecea în modestie.

Și totuși, Rabi Akiva își învăța elevii să nu uite că sînt oameni, și că sînt ținuți să se respecte și să-și respecte semenii : „Fă-ți masa de Șabat ca cea din zilele de lucru, dar nu solicita sprijinul altora" zicea el. În schimb, legile care reglementează relațiile între oameni i se păreau mai importante decît cele de ordin religios pur.

■

Rolul lui Rabi Akiva *în răscoala lui Bar Kochba* îi scot în relief, într-un mod deosebit de elocvent, minunatele calități. Erau zile deosebit de grele pentru cei ce au reușit să supraviețuiască măcelului nimicitor al legiunilor lui Titus. Jugul asupritorilor devenea tot mai insuportabil și poporul era la capătul răbdării. Rabi Akiva cunoștea la perfecție puterea colosului roman, fusese de cîteva ori la Roma în suita lui Raban Gamliel, șeful Sanhedrinului din Iavne, care încercă să obțină de la senat milă și dreptate ; ambele inexistente în Roma imperială. Cunoștea de asemenea posibilitățile infime ale Iudeei decimate, neînarmate, pustiite și înfometate. Totuși, el fu acela care organiză răscoala. Cu abia 60 de ani înainte, *Rabi Johanan ben Zaccai* preferase să se înțeleagă cu romanii asediatori, decît să continue o luptă inegală, nimicitoare. Dar Akiva era păstor și nu cunoștea decît legea libertății, fără de care orice viață i se părea inutilă și ridicolă. Colegii lui nu erau de acord cu ceea ce făcea și cînd, văzîndu-l pe Șimeon Kochba, Akiva exclamă „O, s-a ivit steaua lui Iaacov" — unul dintre prietenii lui îi spuse : „Akiva, Akiva, multă iarbă va crește peste tine pînă va apare fiul lui David".

Dar păstorul nu se descurajă : știa că poporul nu va putea răbda asuprirea guvernatorilor și era mai bine să fie pregătit pentru răscoală, decît să meargă inutil la o moarte sigură. Akiva cutreiera satele și orașele Iudeei și organiză instrucția militară a tinerilor. Elevii lui îl secondau. Trecu în Babilonia pentru a se asigura de sprijinul evreilor de acolo și pentru a obține consimțămîntul popoarelor vecine — la fel de asuprite — pentru o răscoală simultană.

Sceleratele dispoziții ale lui Adrian au fost acelea care au aruncat scînteia în sufletele maselor disperate. Șimeon bar Kochba conducea revoluția, iar Akiva, păstorul, îl seconda.

■

După zdrobirea răscoalei lui Bar Kochba, Akiva își presimți sfîrșitul. Rolul lui în organizarea și conducerea răscoalei era prea cunoscut pentru ca romanii să nu-l acuze pentru a-l omorî, așa cum o făceau cu toți cei ce le cădeau în mînă. Dar un suflet plin de entuziasm, un om ferm și mîndru cum era el, nu putea aștepta moartea cu brațele încrucișate. Pentru că el trebuia să fie de folos poporului său cel puțin prin moartea lui, dacă, trăind, nu i-a fost dat să-l ajute.

Se interzise studiul Torei și orice practică religioasă. Spionii stăpînirii pîndeau la fiecare colț de stradă. Orice cuvînt nesocotit putea să coste viața unui om. Dar Rabi Akiva nu se temea de moarte ; el continuă să-și adune elevii și să-i învețe. Fu prins și aruncat în închisoare.

Rufus, guvernatorul, se gîndi să-l chinuiască pînă a-l da morții. În închisoare, Rabi Akiva stătea singur, visînd pajiștile de la Benei Berak. Discipolii lui veneau din cînd în cînd pe furiș sub geamul celulei sale pentru a-i pune diverse întrebări ; ei continuau să învețe Tora, după cum le-a poruncit marele lor dascăl. Iehoșua din Gerasa, un prieten al lui, îl mitui pe paznic. El reuși să-i aducă în celulă o cană cu apă. Akiva obișnuia să bea jumătatea apei și să se spele pentru rugăciune cu cealaltă jumătate. Într-o zi, Iehoșua se pomeni cu un alt paznic ; acesta îl lovi și-i vărsă apa pe jos. Rămăseseră doar cîteva picături. Iehoșua intră în celula lui Rabi Akiva și-l întrebă ce să facă cu apa adusă :

— Toarnă-mi-o pe mîini, îi spuse Rabi Akiva...

Și Rabu Iehoșua își petrecu ziua rugîndu-se pentru Rabi Akiva. Nu numai pentru Akiva. El știa bine că de soarta lui Akiva atîrnă soarta întregului popor și că, rugîndu-se pentru el, se roagă de fapt pentru toți. Zi și noapte nu-și întrerupea rugăciunea. Și într-o dimineață, într-o splendidă dimineață de vară, în timp ce se ruga, cerul se acoperi deodată cu un nor greu, plumburiu. Lui Iehoșua îi veni în minte versetul plîngerilor lui Irmiahu : „Și-ai acoperit cerul cu nori ca să nu treacă ruga-mi spre Tine".

În acea dimineață Akiva stătea în fața tiranicei judecăți.

■

Tiranii care au inventat cele mai sadice suplicii pentru a-i omorî nu o dată, ci de zeci de ori pe cei condamnați la moarte, se întrecură de data aceasta pe ei înșiși. Akiva trebuia să moară de o moarte groaznică : trebuia să fie jupuit de viu.

Era dimineața, sosise ceasul rugăciunii zorilor. Piața publică a Cezareei era înțesată de lume : toți trebuiau să asiste la groaznica tortură. Rufus, tiranul, era el însuși prezent cu veșnicul său zîmbet nevinovat. Akiva, pe eșafod, își plimbă ochii prin mulțime ; îi vedea pe elevii săi stînd cu pumnii încleștați, nedumeriți, de parcă ar refuza să creadă că e maestrul lor cel țintuit de stîlpul de execuție și că totul era pierdut.

Tortura începu. Eșafodul era roșu de sînge și cel țintuit de stîlp — desfigurat. Pentru a cincea oară ridicase călăul groaznica țesală de fier pentru a o trece peste carnea lui Akiva. Akiva nu scosese un cuvînt, lumea doar plîngea în hohote. Și, deodată, cum apăru soarele peste cerul senin al Cesareei, se auzi glasul de tunet al muribundului : „Ascultă Israele — strigă Akiva — Domnul Dumnezeul nostru, Domnul este unul".

— Rabi, îi strigară elevii, nu e destul de mare durerea ta și a noastră ?

Iar Akiva răspunse :

— Toată viața mea mă chinuiam, gîndindu-mă la versetul care spune : „Iubește-l pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta". Cînd — îmi ziceam — voi putea dovedi vreodată cît de mare e iubirea mea pentru Dumnezeu ? Și acum, cînd în sfîrșit am ocazia s-o dovedesc, să nu o dovedesc ?

Și repetă, în convulsiunile agoniei, versetul :

— „Ascultă Israel, Domnul Dumnezeul nostru, Domnul este unul"

Și-și dădu sufletul.

Rufus Tiranul porunci să i se taie carnea în felii, cum se taie carnea vitelor la abator ; abia cînd îi văzu corpul îmbucătățit se liniști, fiind convins că Akiva a murit.

Se înșelase : *Akiva continua să trăiască, în conștiința poporului.*

O BIBLIOTECĂ DE ACUM 25 DE ANI

O fotografie din anul 1944: scriitorul Marius Mircu în mijlocul tinerilor săi cititori

În luna aprilie 1944 — deci în timpul celui de-al doilea război mondial — a apărut în „Revista generală a învățămîntului" (fondator: Spiru Haret) din București, un amplu articol cu titlul „O bibliotecă pentru copii — Jucării pentru copii", semnat I. Marcu (anul XXXII, nr. 1—4, paginile 78—89). În acest articol autorul povestea cum a organizat o bibliotecă pentru copii, iar în a doua parte, cum a înființat un serviciu de colectare și de distribuire gratuită de jucării.

Deși articolul nu indica unde au avut loc aceste acțiuni (arăta numai că era vorba de orașul B.), autorul a dat dovadă de o mare imprudență: pentru că ușor s-ar fi putut găsi cineva care să facă legătura între subiectul acestui articol și alte două, apărute în „Gazeta evreiască" tot din București. Unul din cele două articole apăruse înainte de cel publicat de „Revista învățămîntului", anume la 14 mai 1943: „Jucării — Bucurii (fantezie reală)", semnat de poetul A. Axelrad; celălalt a fost publicat după, la 4 august 1944, „O bibilioteca pentru copii", semnat de poetul și prozatorul Ștefan Tita. Ați sesizat desigur: toate aceste trei materiale se refereau la aceleași acțiuni.

Am să extrag cîte ceva din cele relatate în „Revista generală a învățămîntului", fără să pun semnele citării chiar cînd le reproduc uneori întocmai; autorul n-o să se supere, între altele și pentru că se confundă cu cel care semnează expunerea de față.

Locul acțiunii pentru biblioteca și jucăriile amintite — îl pot destăinui acum și pentru foștii cititori ai „Revistei generale a învățămîntului" — era Comunitatea evreilor din București, atunci cu sediul în bulevardul Domniței.

Funcționa la Comunitate o importantă bibliotecă publică sub conducerea mult apreciatului scriitor F. Aderca și a harnicului publicist Zissu Rivin. Am propus înființarea unei secții aparte pentru copii. Propunerea a fost îmbrățișată cu toată căldura. Mi s-a dat mînă liberă și am uzat cît am putut de această libertate. Am publicat de cîteva ori cîte un scurt anunț în ziar: „Aveți acasă cărți pentru copii și care nu vă mai trebuie, poate chiar vă stingheresc? Un simplu telefon și vă scăpăm de ele". (Bineînțeles, se arăta la ce vor fi folosite aceste cărți). Am primit atîtea telefoane și cărți poștale încît mi-a fost imposibil să rezolv toate ofertele. Curînd am umplut mai multe dulapuri. Iar cititorii nu s-au lăsat nici ei așteptați: curînd erau mai mulți decît cărțile. Era de-ajuns să nimerească la bibliotecă un copil dintr-o stradă și aducea apoi toți copiii din acea stradă; de-ajuns să vină un elev de la o școală și atrăgea mai toată școala. Păstrez o parte din fișierele ce le-am întocmit atunci și văd sumedenie de copii nu numai din străzile apropiate, dar și din Buzești, Lînăriei, Calea Griviței, șoselele: Colentina, Bonaparte, Mihai Bravul, Giurgiului... Revin mereu, în fișe, numele școlilor: Moria, Ciocanul, Voința, Focșăneanu, Malbim, Cultura-Max Aziel, Fraternitatea, Spaniolă, Progresul Culturii, Nr. 7 fete, Școala Nouă, Școlile Unite, Liceul Graur, școala prof. Bercovici, Liceul Instrucțiunea-Robescu, liceul comercial Cultura-Verdi, liceul teoretic Buiu, liceul nr. 1 comerț. Veneau și mulți ucenici, de la fel de fel de meserii: dentiști, cizmari, croitori, tîmplari, frizeri, mecanici, manufacturieri.

Dar, ceea ce la început mi-a produs oarecare îngrijorare, dar apoi am acceptat și am stimulat cu entuziasm, au început a veni și mereu mai mulți copii neevrei (Din cei o mie o sută și ceva de cititori cîți au fost înregistrați la un moment dat, aproape o treime erau neevrei.) Conform legilor fasciste, eram obligat să nu primesc neevrei; dar a respecta aceste legi însemna a le recunoaște! Este cunoscută grija pe care o punea regimul de atunci în a ține cît mai departe pe evrei de neevrei. Ei bine, instituția „mea" era poate singura — sau una din puținele — în care evrei și neevrei activau la un loc, discutau și se jucau la un loc, erau buni prieteni. Nu știu care ar fi fost atitudinea conducerii Comunității, dar eu am găsit cu cale să nu-i divulg acest „amănunt". Cînd i l-am comunicat (după război) a produs o adevărată spaimă!... Erau — îi am și azi în fișe — elevi (băieți și fete) de la liceul Sfîntul Andrei, de la școala „Mașina de Pîine", scoala Lucaci, liceul „Protopop Teodor", liceul comerciar, liceul Crețulescu, școala „Elena Doamna" etc., și urmăream adesea discuțiile dintre elevii evrei și neevrei care făceau schimb de impresii asupra materiilor din școală și asupra metodelor de predare.

Spre sfîrșitul războiului a apărut o nouă categorie de cititori: refugiații din locurile de deportare. Aș putea povesti multe despre simpatia cu care i-au primit nu numai copiii evrei, dar și cei neevrei care le ascultau cu interes peripețiile.

Ca un amănunt semnificativ: toți cei patru oameni de serviciu ai Comunității erau pasionați frecventatori ai bibliotecii pentru copii: Jean Gălățeanu, Jeana Goldstein, Elias Schwartz, Iancu Leibovici. Dar nu erau nici pe departe singurii cititori maturi ai bibliotecii celor mici.

Dacă fișierele n-au înregistrat decît 1100 cititori, nu vă grăbiți să trageți concluzia că acesta a fost numărul maxim: la un moment dat am renunțat să mai înregistrăm cititorii și nici cărțile împrumutate. Nu o mai puteam face, activitatea mă depășea. Am renunțat, deci, la orice birocrație, important era — mai ales atunci — să se citească. Fiecare cititor lua direct din raft ce cărți vroia, așeza singur la loc cărțile aduse. Riscam să se piardă mai multe cărți? Ei și? Era în plin război. Nu riscam, pe de altă parte, ca un bombardament să distrugă și mai multe cărți? Un motiv serios pentru care am renunțat la evidența cititorilor era și faptul că în fișe erau cuprinși atîția cititori neevrei. Riscul era și pentru mine, dar mai ales pentru ei. Am ascuns fișele, așadar.

Cîte nu-mi amintesc despre credincioșii mei „clienți" de la bibliotecă, fie cei care citeau pe loc (în sălile Comunității, libere după amiază, sau, pe vreme frumoasă, în curtea mare), fie cei care luau cărți acasă (nu se plătea nici un fel de taxă; fiecare cititor era însă... liber să doneze cărți și se întreceau care mai de care: așa se face că numărul cărților creștea tot atîta cît se împuțina). Și cu cîtă pasiune mă ajutau copiii, mai cu seamă în vacanță, lucrînd cu schimbul în diferitele echipe ce le instituisem: ca bibliotecari, servindu-i pe cititori și aranjînd biblioteca; ca legători sau reparatori; ca „polițiști", ajutîndu-i pe cei care neglijau să înapoieze cărțile: în calitate de colectori, ca să ridice de la donatori cărțile: în echipe de propagandă, pentru a stimula copiii din școală ori din cartier să se înscrie la bibliotecă.

O perioadă deosebit de interesantă în activitatea bibliotecii a fost cînd au început bombardamentele asupra Capitalei. Ca să nu mai fie nevoiți copiii să riște atîta drum, am ales vreo treizeci de cititori mai activi, din diferite colțuri ale Bucureștiului, le-am lăsat cîte o sută de cărți, creînd treizeci de biblioteci de cartier. Cînd o asemenea bibliotecă își „consuma" cărțile, făcea schimb cu alta în aceeași situație.

După ce am consolidat biblioteca, am trecut la altă acțiune care și ea a căpătat curînd proporții, fiind și aici ajutat de micii cititori: colectarea și distribuirea de jucării. Colectarea de la cei ce aveau și distribuirea la cei ce nu avuseseră niciodată.

Tot prin anunțuri în ziar am declanșat și această acțiune. Am îndemnat cetățenii să răscolească podurile și pivnițele. Au ieșit la iveală cantități considerabile de jucării de care oamenii voiau să scape, fie din cauză că atunci mai toată lumea se restrîngea cît putea, fie pentru că trebuiau degajate pivnițele și podurile, primele deoarece serveau drept adăpost antiaerian, celelalte, fiindcă trebuiau înlăturate obiectele care puteau împiedica accesul în caz de incendiu, sau îl puteau întreține. De la început, această acțiune, pornită în folosul copiilor, a fost considerată de donatori ca un serviciu adus lor, așa că se grăbeau să mă anunțe și mă luau, unii, la rost, cînd nu mă grăbeam să-i vizitez.

Printre cei care au donat jucării Comunității evreilor s-au numărat și zeci de familii neevreiești, exprimîndu-și astfel solidaritatea, sau cel puțin simpatia. Cît era de reconfortant, în acele vremuri grele!

Dacă colectarea jucăriilor a fost de multe ori destul de prozaică, cîtă emoție producea distribuirea, cu sacul în spinare, în cartierele cele mai oropsite, direct în casele oamenilor sau în școli! Nici nu încerc, măcar, aici, să redau vreuna din nenumăratele scene de necrezut pe care le-am trăit în acele zile. Vi le puteți închipui.

M-a amuzat mult, dar am fost și mîhnit cînd am citit în articolul din ziar al lui A. Axelrad, că operația de colectare și distribuire a jucăriilor era opera unui grup de cucoane care... Vă spun drept, eu și micii cititori care mă ajutau alcătuiam întreg „grupul de cucoane" de care se spunea în ziar. Unii nu-și puteau închipui o asemenea ispravă decît ca tradiționala operă filantropică a celor din lumea bună. Noi nu ne făceam nici o publicitate. Ștefan Tita a știut să fie discret cînd a scris despre biblioteca pentru copii, arătînd doar că e realizarea „unui scriitor".

Trebuie să arăt că dacă donatorii nu au făcut vreo deosebire și am fost chemat și de evrei și de neevrei să iau în primire jucării, nici noi, împărțitorii, nu întrebam, în casa în care intram, de ce neam sînt copiii.

Aș putea, oare, uita chipul acelui preot care m-a vizitat de două ori în bibliotecă, o dată spre a-mi mulțumi că adunasem copiii din mahala, de pe maidane, iar a doua oară pentru că îmi permisesem să strecor (legal, era strict interzis!) jucării și unor mici enoriași ai Sfinției Sale...

Toate acestea, și altele cîte am povestit în „Revista generală a învățămîntului", au atras atenția mai mult decît era prudent să-mi doresc în acele vremuri. Articolul a trezit oarecare ecou, era o experiență care, se pare, nu prea se mai făcuse. Am păstrat o vreme tăieturi din cîteva ziare și reviste care comentau acțiunile respective; un ziar însărcinase chiar un redactor să facă un reportaj ilustrat.

Profesorul Hugo Nedler, cel care determinase, la cererea redacției „Revistei învățămîntului", să obțină de la mine relatarea arătată, a reușit să-l astîmpere pe acel redactor, spunîndu-i că biblioteca (undeva la... Bacău, dacă nu chiar la Buhuși) s-a desființat, prin... decesul bibliotecarului. Mă temeam să nu apară și un anunț mortuar în gazetă!

Cei care n-au trăit acele vremuri ar putea să se mire, poate chiar să se revolte:

— De astea îți ardea atunci: cărți, jucării?!

— Da, și de asta *ne* ardea atunci! Era refugiul, era unul din mijloacele de apărare, unul din leacuri pentru a încerca să supraviețuim!

MARIUS MIRCU

FAMILIA SAMITCA

În mediul Craiovei din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu cărturari de seamă, proprietari de biblioteci personale adunate cu grijă și erudiție își face apariția, în anul 1835, Iosif-Legătorul zis mai tîrziu Samitca. în curtea bisericii Sf. Ilie, acesta întemeiază un atelier de legătorie de cărți. Avea 29 de ani.

Înzestrat cu însușiri profesionale remarcabile, cinstit, Iosif Samitca începe să fie apreciat de intelectualitatea orașului și înconjurat cu simpatie. Spirit entuziast, încolțește în el ideea unei activități care să-l pună mai direct în legătură cu cartea: activitatea tipografică. În mod concret, el va izbuti să-și ducă planul la îndeplinire de abia în 1846, în împrejurările cînd proprietarul tipografiei Lecca (înființată în 1837) pleacă din orașul Craiova. Cu sprijinul unui asociat, Iancu Moise Taubman, cumpără susnumita tipografie, care pînă în 1873 se va desvolta la o mare și durabilă întreprindere.

De sub teascurile ei va ieși „Naționalul", foaia politică întemeiată de Petre Cernătescu și T. Strîmbeanu în anul revoluționar 1848. Dovedind un remarcabil spirit de inițiativă, Iosif Samitca canalizează activitatea tipografiei spre rolul ei cultural. El începe cu tipărirea, în 1850, a lucrării d-rului Iuliu Barasch „Minunile naturii". Menționăm că în același an cărturarul dr. Iuliu Barasch a venit în Craiova în calitate de medic al județului Dolj.

Consecventă rolului ei cultural, tipografia va acorda o atenție deosebită tipăririi de cărți școlare, de care se simțea pe atunci mare nevoie. Cel mai vechi manual didactic a fost „Cartea metodică de a învăța limba franceză", întocmită de prof. Grigore Miclescu, care mai fusese tipărită și în 1844 de Lecca. Această carte a apărut în 1852 cu caractere semichirilice.

Pentru a cîștiga interesul diferitelor categorii de cititori, Samitca tipărește și cărți cu conținut modern, cum a fost cartea lui Ștefan Tudor „Conservatoriul sănătății damelor sau toaleta trebuincioasă pentru lumea elegantă." Plin de inițiativă, el va da mereu forme noi activității sale, îmbinînd interesul comercial cu nevoia de a fi folositor vieții culturale a orașului, mai ales tineretului școlar. Astfel, încă de la 1850 înființează cea dintîi librărie. A fost o inițiativă foarte importantă în acea vreme, cînd cărțile circulau și se căpătau cu mare greutate. În anul 1857, dorind să dea o contribuție la ridicarea culturală a Croiovei, înființează pe lîngă librărie și o bibliotecă de cultură.

În 1860, după 15 ani de activitate tipografică, datorită muncii neobosite și priceperii în conducerea comercială, Iosif Samitca va izbuti să-și construiască un local propriu, în str. Unirii colț cu str. Episcopiei, iar în 1863 devine singurul proprietar al întreprinderii, cumpărînd partea tovarășului său Iancu Moise Taubman.

Cu grijă deosebită pentru continuitatea întreprinderii, Samitca se hotărăște să-și îndrumeze pe această cale pe fiul său cel mai mare, Ralian, născut în 1846. În acest scop l-a pus să facă ucenicie în atelierul propriu și ulterior, în 1859, îl trimite la tipografia St. Rașidescu din București, să-și completeze cunoștințele acestui meșteșug. Acesta se întoarce cu o pregătire atît de serioasă, încît la vîrsta de 17 ani părintele îi lasă în seamă întreaga grijă a conducerii tehnice.

Întrucît în anul 1860 la Craiova ia ființă o nouă tipografie, a prof. Teodor Macinca. Iosif Samitca își dă seama că existența a două tipografii în împrejurările de atunci nu va duce decît la o stînjenire reciprocă; el propune asocierea lor. În acest fel reușește pe de o parte să evite concurența și pe de altă parte să dea Craiovei un atelier tipografic mai mare și mai bine înzestrat. Astfel, în 1864, ia ființă întreprinderea „Tipografia Națională T. Macinca și I. Samitca", a cărei activitate în viitor va fi mai cu seamă cartea de școală, cerută insistent de dezvoltarea învățămîntului. Astfel, în 1865 apare: „Cursul de aritmetică rațonată pentru uzul școalelor primare și secundare" de I. Grecescu, profesor de matematică la liceul din Craiova, scrisă în limba și ortografia latinistă. Această lucrare a fost prima încercare serioasă în domeniul cărții didactice. În același an apare și lucrarea „Ecabe — tragedia lui Euripide tradusă din eleneşte de P. Ioanide, profesor de limbă elenică".

Identificîndu-se total și sprijinind acțiunile tînărului stat român de după unire, tipografia pune la dispoziția cititorilor două scrisori ale domnitorului Alexandru I. Cuza, una către patriarhul Constantinopolului și alta către Marele Vizir al Înaltei Porți. Prin aceste scrisori, puternice ca argumentare și strălucite ca formă, domnitorul țării se ridică împotriva amestecului străin și apără cu hotărîre dreptul Principatelor la libertate.

Tot în acel timp, tipografia scoate două ziare politice, „Oltul" și „Dunărea", cel dintîi redactat de Gh. Chițu, iar cel de-al doilea de Anastasie Statojanu.

O nouă inițiativă a celor doi asociați, pornită din același interes pentru cultură, va fi hotărîrea de a redacta calendarul. Acest mijloc de răspîndire a gustului pentru citit, utilizat în Ardeal încă din veacul al XVIII--lea, s-a răspîndit și în celelalte provincii românești, devenind o tradiție. Primul calendar imprimat la Craiova a apărut „pe anulu visecta 1868" sub forma unei cărți portative în al cărui cuprins, ca literatură, găsim „Măcieșul și florile" și „Cîntecul ursului" de I. Heliade Rădulescu.

Tinerele talente locale vor fi încurajate de proprietarii tipografiei și tot în 1868 de sub presele lor vor vedea lumina zilei volumul de „Ore de distracții" de Emanuel Riciu, diletant al unui cerc literar din Craiova.

Anul 1868 va fi pentru cei doi tipografi pragul spre un nou avînt și lărgirea activității întreprinderii. În acest an ei vor înființa o sucursală la T. Severin. Un bun cunoscător al activității tipografice din țară afirmă despre această inițiativă că a fost „fapt desigur epocal pentru începuturile tiparului oltenesc. Bine organizată, sucursala va dura aproape 40 de ani, ea fiind cea dintîi și multă vreme singura tipografie prin care Severinul și-a putut îndeplini nevoile ei culturale".

La tipografia din Craiova se tipărește primul ziar economic săptămînal, „Mercantilul", cu un interesant material economic din țară și străinătate, iar în 1869 lucrarea „Compendiu de istorie naturală" de Simion Mihăilescu, profesor la liceul din Craiova.

În 1870 Ralian Samitca traduce „Lucrarea despre Maximilan I Imperatorele Mexicului" — a lui T. A. Liegel, carte cu răsunet pe acea vreme, iar în 1873 apare în traducerea Elenei Zissu cartea pedagogului francez P. Blanchard „Primele cunoștințe pentru uzul copiilor care încep a citi", lucrare didactică mult apreciată în acea vreme.

În acel an, bătrînul Iosif Samitca, care a depus atîta suflet în tipărirea și răspîndirea cărții, se retrage din activitate, lăsînd fiului său Ralian, în vîrstă de 27 ani, să conducă mai departe întreprinderea.

Dovedind același spirit de inițiativă și condus de aceleași sentimente de răspîndire a culturii românești, Ralian va depune un efort deosebit pentru dezvoltarea întreprinderii. În anul 1876 va izbuti să cumpere tipografia lui Gh. Chițu și Ion Teodorian, înființate cu cîtiva ani mai înainte. Tot în acest an editează lucrarea prof. Dem. I. Popileanu din Craiova, înfocat adept al școlii latiniste și un neobosit autor de cărți didactice, „Principiile pentru scrierea și pronunțarea limbei române".

În 1878, printr-o înțelegere amicală cu T. Macinca, acesta se retrage din asociație și astfel Ralian Samitca rămîne singurul proprietar al tipografiei din Craiova și a sucursalei din T. Severin.

Ralian, ca și părintele său Iosif, este preocupat intens de viitorul întreprinderii. După ce tipografia a fost instalată într-un local nou și modern, își dă seama că dezvoltarea tehnicei grafice cere o mai înaltă pregătire, care se putea obține numai în acele țări care făcuseră progres în această ramură. În acest scop trimite pe fratele său mai tînăr, Ignat, la Paris pentru desăvîrșirea în profesie la vestita imprimerie Alcan Levy. După ce lucrează acolo un timp, Ignat revine la Craiova aducînd cu sine o excepțională pregătire profesională precum și un puternic spirit inovator, care se va resimți imediat în dezvoltarea tehnică a întreprinderii. El va înființa pe lîngă tipografie și un atelier de litografie.

De aici încolo tipografia va pune în lucru ziare și reviste periodice, cărți didactice și de literatură originală și traduceri, atît ale unor autori craioveni, cît și din capitală. Astfel, în 1878 apare periodicul politic și literar „Olteanul", la 1883 „Școala rurală", ziar pedagogic al corpului didactic primar din județul Dolj și Romanați. Tot în acel an apare „Vocea română", organ al clubului profesoral din Craiova. În 1884 apare „Carpații", cea dintîi gazetă zilnică a Craiovei. Dintre cărțile mai importante tipărite în această perioadă amintim scrierile lui B. P. Hașdeu „Originile Craiovei" și „Patru discursuri", precum și „Satirele și Fabulele" lui Heliade Rădulescu.

Tot în acel an va apare pentru tineretul școlar „Biblioteca Națională" care va pune la dispoziție periodic valorile culturii naționale pentru tineretul studios. Primul volum va fi „Basmul feciorului de împărat, ăl cu noroc la vînat" de Al. I. Odobescu.

În anul 1886 Ralian îl asociază pe fratele său Ignat la conducerea întreprinderii. Această tovărășie se va desfășura pe o perioadă de 21 de ani. În acest timp ei au fost ajutați de fratele lor mai mic, Mauriciu Samitca.

De sub teascurile tipografiei Samitca apar tot mai multe lucrări valoroase — literatură, manuale didactice, dicționare etc.

În 1895 frații Samitca creează „Biblioteca de popularizare pentru literatură, știință și artă" precum și „Colecția romanelor celebre".

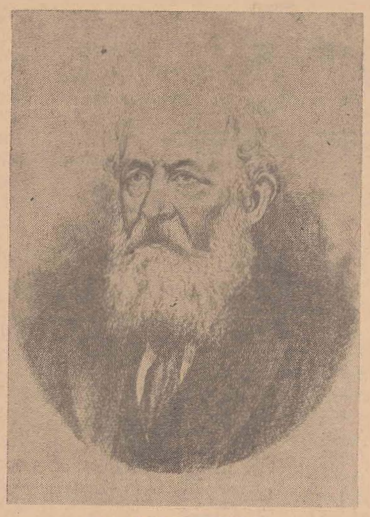

IOSIF SAMITCA
(1806—1882)

RALIAN SAMITCA
(1846—1911)

IGNAT SAMITCA
(1856—1925)

Pe această cale ei vor înlesni tineretului să pășească spre cunoașterea literaturii clasice străine și să stimuleze gustul cititului în general. Într-o perioadă de zece ani vor fi selectate, traduse și editate operele marilor clasici ai literaturii universale: Goethe, Pușkin, Maupassant, Korolenko, Bjornson, Ibsen, Brandes, Dostoievschi, Edgar Poe, Balzac, Daudet, Zola, Petőfi, Shakespeare și alții. „Biblioteca de popularizare" a început să publice și lucrări din literatura română. Astfel, se editează „În temniță" de Zamfir — C. Arbore; „Chestiuni literare" de M. Străjanu, etc.

Dezvoltarea culturală a Craiovei și a țării întregi, creșterea numărului de intelectuali, interesul pentru cultură mereu crescînd, a stimulat inițiativele fraților Samitca în direcția dezvoltării întreprinderii. Ei introduc motorul cu aburi pentru acționarea mașinilor de imprimat, împrospătează tipografia cu literă nouă, lărgesc și modernizează legătoria și înființează un atelier de cartonaje.

Ca rezultat, activitatea editorială și comercială se intensifică. „Biblioteca de popularizare" va continua cu noi titluri. Concomitent începe să apară „Colecția cărților copiilor", un plan dinainte stabilit de Ralian și Ignat. Vor apare colecțiile „Romanele celebre" și „Oameni de geniu".

Marele filolog Lazăr Șăineanu își va tipări aici o bună parte din lucrările lui. El era ginerele lui Ralian Samitca.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea editura își concentrează activitatea mai ales în direcția editării manualelor școlare. În acest scop își asigură colaborarea celor mai de seamă profesori din Craiova și din țară, cărțile ajungînd să fie cele mai căutate în lumea învățămîntului.

Realizările tehnice ale editurii craiovene își află recunoașterea și pe plan internațional. În anul 1900, la Expoziția universală tipografică de la Paris, editura Samitca obține două medalii de argint, din care una pentru frumusețea manualelor didactice.

În anul 1907 Ralian se retrage din activitate, conducerea firmei fiind asigurată de fratele său Ignat. Acesta se va angaja cu ardoare în planuri vaste. El visa să creeze un mare ansamblu de artă grafică, care să fie o mîndrie pentru Craiova și țara întreagă. Aceste planuri s-au spulberat odată cu începerea primului război mondial, care i-a curmat activitatea.

După război, în 1920 a cumpărat de la Viena instalația complectă a unei mari tipolitografii, dublînd astfel capacitatea de producție a întreprinderii. Ignat Samitca rămîne în fruntea tipografiei pînă în 1922, cînd se retrage din activitate.

Nu putem încheia evocarea activității de peste 80 de ani a acestei familii harnice și devotate de tipografi și editori, fără a cita cuvintele distinsului intelectual craiovean Mihail Săulescu: „Am cunoscut foarte de aproape admirabila familie de tipografi și editori din Craiova. Dînșii în copilăria noastră erau mîndria tinerei generații de atunci. Nu putem uita, de pildă, cu cîtă bucurie și afecțiune primea Ralian Samitca pe tinerii începători, care timizi voiau să aducă primele încercări literare. Nu putem uita, iarăși, că la un moment dat cele mai bune ediții ale scriitorilor noștri clasici se datorau tipografilor Samitca."

Acesta e bilanțul unei familii de tipografi și editori care a slujit cu dăruire cartea și cultura românească.

L. MANES

CASA SALOM AȘ

Născut în Polonia, cunoscutul scriitor Salom Aș a peregrinat mult în decursul vieții. Începînd din anul 1906 el a vizitat în repetate rînduri Israel. Spre sfîrșitul anului 1954 scriitorul s-a stabilit în această țară, venind din America și și-a construit o casă la Bath Yam. În această casă el a locuit pînă la încetarea sa din viață, în anul 1957. Văduva scriitorului a dăruit casa și întreg mobilierul spre a se amenaja aici un cămin cultural și un muzeu care să poarte numele lui Salom Aș.

Interiorul a fost păstrat neschimbat așa cum arăta pe vremea cînd scriitorul era în viață. Neschimbate au rămas salonul și biroul scriitorului. În salon se află o colecție de antichități și obiecte de artă, adunate de scriitor, fotografii, un bust al lui Salom Aș etc. În birou se poate vedea masa de lucru, documente diferite, decorații, biblioteca, un Sefer Tora, o colecție de antichități. Cea de a treia sală este un muzeu, cuprinzînd arhiva scriitorului — alcătuită din scrisori, manuscrise, extrase din presă în numeroase limbi precum și manuscrisele cărților lui Salom Aș.

Casa Salom Aș este condusă de un curatoriu alcătuit din personalități publice. Periodic se organizează aici conferințe pe teme literare, istorice și artistice. O dată pe an se ține o reuniune consacrată scriitorului.

În cartea de impresii a muzeului se află zeci de mii de semnături ale unor turiști veniți din toate colțurile lumii. Elevii școlilor secundare vin aici să se folosească de bogata bibliotecă iar studenții vin să aprofundeze cărțile lui Salom Aș.

BRITH IVRIT OLAMIT

Citiți în pag. 12-a textul în limba ebraică.

ştiri

JUBILEUL COMUNITĂŢII DIN COCHIN

În luna decembrie comunitatea din Cochin (India) va sărbători într-un cadru solemn împlinirea a 400 de ani de la construirea sinagogii din acest oraş.

Comunitatea din Cochin este una din cele mai vechi din lume. Într-adevăr, istoricii plasează venirea primelor evrei în acest străvechi oraş indian cu două mii de ani în urmă.

La festivităţile ce vor avea loc la sfîrşitul acestui an se aşteaptă participarea unui mare număr de reprezentaţi ai unor comunităţi de peste hotare.

BIBLIE — EDIŢIE RARĂ

În oraşul Windave din R.S.S. Letonă a fost descoperit un exemplar al Bibliei tradusă în limba letonă şi imprimată la Riga în anul 1689. Pînă la primul război mondial existau 5 exemplare din această ediţie. Ulterior ele s-au pierdut, aşa că exemplarul descoperit recent este unicul ce s-a mai păstrat.

ARESTAREA UNUI COLABORATOR AL LUI EICHMANN

Poliţia din Berlinul occidental l-a arestat pe fostul ofiţer S.S. Richard Hartmann, unul din colaboratorii apropiaţi ai lui Eichmann. În anii celui de-al doilea război mondial Hartmann a participat activ la arestarea şi deportarea a mii de evrei din Düsseldorf şi din diferite oraşe din Iugoslavia.

30 DE ANI „IIDISE KULTUR"

Revista lunară „Iidişe Kultur" din New York împlineşte 30 de ani de apariţie. Evenimentul va fi marcat de asociaţia culurală progresistă „Ikuf", editoarea revistei, printr-o seamă de manifestări cultural-obşteşti.

TEATRUL EVREIESC DIN BUENOS AIRES

Teatrul Popular Evreiesc din Buenos Aires a împlinit 35 de ani de existenţă. Colectivul dramatic — care ocupă un loc de seamă în viaţa culturală a obştei din capitala Argentinei — a marcat aniversarea printr-un spectacol alcătuit din fragmente din cele mai importante piese reprezentate în decursul existenţei sale.

Tot la Buenos Aires a fost construită o casă de cultură a comunităţii ce va purta numele marelui istoric Simon Dubnov.

MANUSCRISE LITERARE

În arhivele Academiei de ştiinţe a Bulgariei au fost descoperite o seamă de manuscrise ale dramaturgului Iosef Avram Papo (1865—1923), fiul cunoscutului povestitor popular din oraşul Russe.

Manuscrisele sînt redactate în ladino, dialect vorbit de evreii sefarzi.

ISTORIA EVREILOR DIN R.F. A GERMANIEI

În R.F. a Germaniei a apărut o istorie a evreilor din această ţară. Un loc însemnat este consacrat perioadei nazismului. Lucrarea a fost redactată de un colectiv de 50 istorici, sociologi, lingvişti etc.

FEMEIA ÎN BIBLIE ŞI TALMUD

Scriitorul G. Shoen din Canada a redactat o amplă lucrare — două volume însumînd peste 1 100 pagini — despre femeia în Biblie şi Talmud.

CULTURA GHETOULUI

Secţia britanică a Congresului Mondial Evreiesc a organizat la Londra un spectacol artistic-cultural cu tema „Moştenirea culturală a ghetoului". În cuvîntul introductiv, dr. Meier Gertner a spus printre altele: „Termenul *gheto* este folosit de obicei în sens pejorativ omiţîndu-se că timp de secole ghetoul a fost centrul vieţii culturale evreieşti." Mai departe conferenţiarul a subliniat că chiar şi în cele mai vitrege condiţii evreii au reuşit să-şi creeze o cultură proprie.

ISTORIA LIMBII IDIŞ

În editura Institutului Ştiinţific Evreiesc (IWO) din New York a apăru primul volum al lucrării „Istoria limbii idiş — Principii, fapte, metode". Autorul, cunoscutul filolog Max Weinreich, a adunat în decurs de mulţi ani un vast material ştiinţific. Lucrarea, prevăzută să apară în două volume, studiază procesul de formare a limbii idiş şi evoluţia sa în decurs de 12 secole.

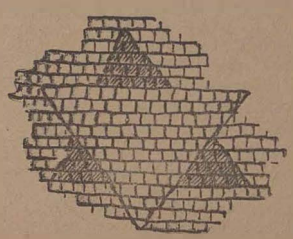

DIN VREMEA PATRIARHILOR

Săpături arheologice efectuate în ultima vreme în regiunea Tel-Arad au scos la iveală rămăşiţele unui zid din perioada mijlocie a epocii de bronz. Cu alte cuvinte, zidul datează din perioada patriarhilor, avînd o vechime de peste 4 mii de ani. Au fost de asemenea descoperite vestigiile unor case de locuit, precum şi ale unui altar construit în stilul celor descrise de Biblie.

SEARĂ DE FOLCLOR LA LONDRA

Asociaţia culturală evreiască din Londra a organizat o seară de folclor cu participarea unor cunoscuţi actori evrei. Programul a fost alcătuit din versuri, cîntece, anecdote etc.

STUDIU SEMANTIC

În editura „I. L. Pereţ" din Tel Aviv a apărut cartea lui Dov Sadan consacrată studierii semantice a unui mare număr de expresii populare în limba idiş. Autorul întreprinde un studiu comparat al unui număr de 27 expresii populare evreieşti în raport cu corespondente în limbile germană, poloneză etc.

REVISTA „AFRICA DE SUD"

Federaţia comunităţilor evreieşti din Africa de Sud editează o revistă lunară literară cu acelaşi nume. Revista publică material beletristic, studii, eseuri etc. în limba idiş. Recent, „Africa de Sud" a apărut într-un număr special consacrat împlinirii a 20 de ani de existenţă a Asociaţiei culturale evreieşti.

CÎNTECE ÎN MEMORIA EROILOR

În editura revistei „La presse nouvelle hebdomadaire" din Paris a apărut o plachetă de versuri consacrate amintirii eroilor şi martirilor ghetoului din Varşovia. Culegerea cuprinde poezii ale lui Peretz Markiş, Iţic Fefer, Herş Glük, Itzhak Katznelsohn etc.

ştiri

CONFERINŢA DE LA MONTEVIDEO

La Montevideo, capitala statului Uruguay, a avut loc o conferinţă a asociaţiei culturale progresiste „Ikuf". La lucrări au luat parte peste 100 delegaţi ai comunităţilor evreieşti din ţară, precum şi invitaţi din Argentina şi Brazilia. Au fost dezbătute probleme privind dezvoltarea culturii idiş, activitatea editorială şi artistică etc.

CÎNTECE POPULARE PE DISC

Casa de discuri din Praga a înregistrat 4 cîntece populare evreieşti în interpretarea cunoscutului cantor Alfred Ruzsitschka. Discul s-a bucurat de mare succes, în cîteva zile vînzîndu-se peste 100 000 exemplare.

BIOGRAFII ALE UNOR OAMENI DE SEAMĂ

Editura IWO din New York a început editarea unui ciclu de biografii ale unor oameni de seamă. Vor fi publicate biografiile personalităţilor proeminente evreieşti din viaţa Americii, documente, culegeri de scrisori etc.

EXPOZIŢIE DE CĂRŢI

Sub auspiciile asociaţiei „Ikuf" a fost organizată la New York o expoziţie de cărţi în limba idiş, precum şi de picturi cu tematică evreiască.

EVREII DIN PANAMA

Obştea evreiască din Panama numără 1 800 suflete, majoritatea membrilor fiind sefarzi. Comunitatea principală se află în oraşul Panama City. În acest oraş funcţionează 3 sinagogi.

DISTINCŢIE CONFERITĂ UNUI SCRIITOR

Seminarul teologic evreiesc din New York a conferit titlul de doctor *honoris causa* scriitorului Elie Wiesel.

Elie Wiesel este unul din puţinii copii ce au supraviţuit infernului de la Auschwitz. Originar din Sighet, a fost deportat cu părinţii săi, care au pierit ca martiri. După eliberare a început să scrie, la început în limba idiş, apoi în limba franceză. Cărţile sale înfăţişează cu o forţă neobişnuită suferinţele victimelor nazismului.

FORUM RELIGIOS

În aula universităţii din Geneva a avut loc un forum consacrat marilor religii ale lumii — creştină, mozaică şi mahomedană. Dezbaterea a fost urmărită de un public numeros.

PREMIU LITERAR

Comunitatea evreilor din Roma a instituit un premiu literar ce va fi atribuit anual unui autor al unei lucrări în limba italiană „inspirată de valorile culturale pe care iudaismul le-a promovat în toate timpurile."

SINAGOGI NOI ÎN FRANŢA

În localităţile Asnières şi Creil, din apropiere de Paris, au fost inaugurate două noi sinagogi. În respectivele localităţi a fost de asemenea inaugurat cîte un centru comunitar în cadrul căruia se desfăşoară viaţa tradiţională a obştei.

PATRU DINTRE CEI DREPŢI

În cadrul unei ceremonii solemne comunitatea din oraşul München a exprimat preţuire şi recunoştinţă pentru patru cetăţeni germani care în anii nazismului nu au pregetat să-şi pună viaţa în primejdie ajutînd pe evreii persecutaţi. Este vorba de Maria Dinzinger, soţia unui fermier, care a ascuns evrei în locuinţa sa; dr. Gerhard Wolf, fost consul al Germaniei la Florenţa, unde a desfăşurat o susţinută activitate umanitară; Josef Meyer, care a salvat un număr de 40 de evrei de la exterminare şi Werner Krumme, care fiind căsătorit cu o evreică a fost deportat la Auschwitz, unde a făcut mult pentru atenuarea suferinţelor unor deţinuţi evrei.

ANIVERSARE

În oraşul Montevideo, capitala statului Uruguay, apare un cotidian în limba idiş — *Haynt*. Recent, ziarul a sărbătorit 10 ani de apariţie regulată.

Un cotidian în limba idiş apare şi la Buenos Aires, capitala Argentinei.

SIDUR APĂRUT LA MOSCOVA

Agenţia de ştiri „Novosti" anunţă că la Moscova a ieşit de sub tipar un Sidur — carte de rugăciuni pentru credincioşii mozaici. Sidurul a fost tipărit într-un tiraj de zece mii de exemplare.

די סדרה פון דער וואָך

די יידישע ימים טובים

(המשך פון זייט 11)

אנדערן נאָמען וואָס סכות מראָגט: חג האָסיף, דער גשמיותדיקער זין פונעם דאָזיקן יום-טוב. די שפייכלער זענען פול מיט תבואות און פּירות, די קעלערס מיט וויינען, אזוי אז דער „אסיף" אליין בלענגט אויך די שמחה.

און כדי מ'זאָל קאָנען דער גרייכן דעם חג הבכורים, דעם חג האסיף, ס'זאָלן זיין בכורים, און שופט אין די שפייכלער, דאַרף מען א גאנץ יאָר, שווער אַרבעטן, דאַרף מען זיין יגיע-כפימיקעס. אָבער דער תורה זאָגט אז אלץ דאַרף זיין מיט א מאָס. ס'שטייט טאקע „יגיע כפיך כי תאכל". די מי פון דייגע הענט אז דו עסט, איז ווייל צו דיר און גוט צו דיר" (תהלים קכז—ב). אָבער די זעט אויך פאָרויס אז שבת און יום-טוב דאַרף מען רוען. ביי אלע „מועדי ה'" אלע ימים-טובים און שבת, ווערט איבערגעשטרעמט אין א פאָרפּס אדער אן אנדערער „כל מלאכת עבודה לא תעשה", קיין דינסטארבעט זאָלט איר נישט טאָן".

לוים אונדזערע דינים, דאַרף אפילו די בהמה רוען אין די רו-טעג, מאיידאָר דער „מוחר האדם מן הבהמה", דער קעניג פון דער יצירה, עד דאַרף הנאה האָבן פון זיין מי. האָבן דעם עונג שבת און עונג יום-טוב, און זאָמלען נייע כחות פאר דער ווייטערדי-קער ארבעט.

אָבער ס'איז נישט גענוג אז דו, בן-אדם זאָלסט רוען פון דיין ארבעט, און דיין בהמה זאָל אויך רוען, נאָר אלץ וואָס בדענקט א בייטראָג צו דיין היינה דאַרף האָבן איר ר'מאָג. אפילו די אָביעקטן וואָס האָבן נישט קיין חיות אין זיך, וואָס דו מענטש, מיינסט אז זיי דאַרפן שפּייז? תמיד אין דיין דינסט און האָסט פאר זיי קיין שום התחייבות נישט דאַרפסטו אויך דעספּעקטירן, דאַרפסטו פאר זיי אויך זאָרגן.

און אין דער סדרה „בהר סיני" לערנען מיר „שש שנים תזרע שדך... וזקס יאָר זאָלסטו פאר-זייען דיין פעלד, און זעקס יאָר זאָלסטו ארומשניידן דיין וויינ-גאָרטן און איינזאמלען דעם איינ-טראָג דערפון, אָבער אויפן זי-בעטן יאָר זאָל זיין א שבת פון רואונג פאר דער ערד, א שבת פאר גאָט" (כ"—ג—ד). און אויב די ערד וועט פאָרט אויסגעבן פרוכט, זאָגט רש"י „תפקר יהיה לכל". איז דאָס נישט דיינס, יש-דער, אויך דו, און אויך דיין קנעכט, דיין געדונגענער, דער פרעמדער וואָס וווינט מיט דיר, דיינע בהמות. אלס האָבן די זעלבע רעכט דערצו. שטעלט זיך דאָך די פראגע: „וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית... און אז איר וועט זאָגן: וואָס וועלן מיר עסן אין זיבעטן יאָר? מיר וועלן דאָך נים זייען און נים איינזאמלען אונדזער תבואה"? איז דיתשובה: וצויתי אתברכתי" וועל איך באפעלן מיין ברכה אויף אייך דעם זעקסטן יאָר" (כה—כ—כי) דאָס הייסט אויף אונדזער היינטיק לשון אז די וועסט ארבעטן מיט פליים און ערנסט קייט די גאנצע צייט וועט זיך אריינגאפן די ברכה און די וועסט תמיד האָבן רעזערוון. מ'דאַרף נישט ארבעטן בלויז פאר דיינ-טיקן טאָג. און נישט זאָגן פאר מאָרגנדיקן. „מי שטרח בע"ש, יאכל בשבת" ווער ס'ארבעט א גאנצע וואָך וועט עסן שבת. דעם זיבעטן טאָג". נישט נאָר אין זי-בעטן יאָר, נאָר אויך אין אן אנדער יאָר קאָן זיך טרעפן אז פלעגט ער אויף א גאנצער וואָך אָפּגעבען אלס משכון אין זיי אויסליזונן סאמע ערב-שבת. און די פרוכטן זענען נישט בעדאָרן קיין קליינע. מען האָט דערציילט, אז דער פאָסטמאָסטער האָט גע-וואָלט אָפּקויפן דעם רבינס פרוכטן פון א גאנץ יאָר פאר א סומע פון אכציג מוזנט גילדן!

אאינמאָל, דערציילן הסידים, האָבן די קינדער אים געפרעגט, פארוואָס ער איז אזא גרויסער פזרן, האָט ער געענטפערט:

„קינדערלעך מיינע, וואָס ווילט איר פון מיר? איך האָב דאָך אין זיך נישט קיין תורה, נישט קיין עבודה, נאָר אביסל גמילות חסדים, ווילט איר עס אויך צו-נעמען פון מיר?..."

אויך איינמאָל, ווידער, איז געקומען דעם סאנזער רבינס זון, ר' ברוך צום פעסטער און האָט זיך פאר אים באקלאָגט, אז ער דאַרף התחנה מאכען זיין שאָ-טער און האָט נישט אויף הוצאות החתונה. און ער האָט געכעטן דעם פאָטער ער זאָל אים געבן עפּעס געלט. אָבער דער סאנזער רבי האָט דאָס גאנצע געלט וואָס ער האָט אין יענע טעג געקראָ-גען, אוועקגעגעבן אריסלייט. האָט דער זון אים געפרעגט:

„טאטע, פארוואָס גיסטו אוועק פרעמדע און מיר נישט"?

האָט דער סאנזער רבי אים געענטפערט:

„די, מיין זון, אז דו וועסט קומען און וועסט זאָגן, אז דו ביזט ר' חיימס זון, וועט מען דיר געבן אויף הכנסת-כלה, אָבער יענע אריסלייט, זיי וועט געבער קיינער נישט בעכן"...

אן עגלעכע מעשה וועדט דער-ציילט פון סאנזער רבין, אז ווען ער האָט התונה געמאכט זיין מאָכטער, האָט די רביצין אויס-געקויפט א שיינערן אויסשטייער פאר דער כלה און האָט עס אריינ-געלייגט אין דער קאָסטאָרע. איינ-מאָל איז אריין געקומען א ייִדענע צוס סאנזער רבי'ן מיט א גע-וויין, אז זי דאַרף התונה מאכן איר טאָכטער און האָט נישט קיין געלט איר צו קויפן קליידער. איז דער סאנזער רבי צוגעגאנ-גען צו דער קאָסטאָרע און האָט ארויסגענומען אלע טייערע מל-בושים, וואָס די רביצין האָט איינגעקויפט פאר זיין טאָכטער און האָט זיי אויסגעגעבן דער ארמער ייִדענע.

תען דעם רבינס טאָכטער איז אריינגעקומען און האָט דערזען, אז די קאָסטאָרע איז אויסגעלע-דיקט געוואָרן, האָט זי זיך צע-וויינט, ווייל זי איז געווען א כלה מיט דעם תנאים-שיפּלער רבין, וועלכער האָט געפירט א רייך הויז אין אוקראינע. האָט דער סאנזער רבי צו איר געזאָגט:

— קינד מיינס, אז דו וועסט קומען קיין הארבאנסטיפּל, וועט מען תיכן וועד דו ביסט. אָן די שיינע קלידער, אָבער דו אריסט ייִדענע האָט א טאָכטער, האָט דער מחותן האָט געוואָלט אָפּלאזען דעם שידוך, האָב איך איר גע-זאָלט נישטהאָבן וואָס צו שניידן און וואָס צו קויפן. אי א יחיד און אי א רבים דארפן תמיד זיך רעכענען מיט אומדערוואַרטסטע שטענישן, האָט איז א כלל וואָס איז געווען גילטיק דעמלט, און אויך היינט ווען די אָרגאניזירונג פון דער וועלט-ווירטשאפט איז אזוי ווייט אוועקגענאנגען, און ווען די באפעלקערונג פון דער וועלט האָט זיך אזוי פארמערט, איז דאָס אוודאי גילטיק.

דאָס איז איין פשט. און נאָך א פשט וועלן מיר טייטשן, אז די תורה הקדוש אין אלע אירע די-נים פארן ווילדיגן פונעם מענטש. ווייל, מיר מיינען אז דאָס פאר-זאָגן צו ארבעטן די ערד אין זיבעטען יאָר, איז געווען אין יענע צייטן נאָר נויטיק. אין הייב-טיקע צייטן ווען מ'האָט אזעלכע מאָדערנע מיטלען צו נערען די ערד, לאָזט מען אויך אין א טייל פרטער און נאָך א טייל פלאנצונגען, די ערד רוען א צייט. מכל מוכן דעמאָלט ווען די מיטלען האָבן נישט עקזיסטירט.

א פילאָסאָפיקער לעגיסלאַציע איז די תורה, אָט גיט זי זיך אָפּ מיט לאנדווירטשאפט און א פאָר פסו-קים ווייטער קומען סאָציאַלע גע-זעצן, קומען די „וכי יסוך אחיך" און אז דיין ברודער וועט אָרעם ווערן", און ווייטן אונדז ווי אזוי מ'דאַרף זיך אויפירן מיט מענטשן וואָס זענען אין נויט. ס'איז די רייד אוודאי פאר יענע אומ-שטענדן, נאָר מ'קאָן דערפון ציען סוסר-השכלה אויך פאר היינט.

און „אם בחקותי תלכו" אויב איר וועט גיין אין מיינע חוקים און היטן מיינע געבאָטן", אויב איר וועט היטן די סאָציאַלע און עטישע געבאָטן, און איר וועט אויך זיין ארבעטזאם און וועט אויסגנצן ווי ס'גאָטהער צו זיין די פרוכטן וואָס דער היטל און ערד געבן אייך „ואכלתם להמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם" וועט איר עסן אייער ברויט צו זאט, און זיצן אין זיכערקייט אין אייער לאנד" (כו ח").

רבי חנינא בן תרדיון

(המשך פון זייט 10)

חנינאס א חבר, רבי אלעזר בן פרטא, וועלכער האָט זיך נעראַרפט פארענטפערן פאר פינף פארשידענע ערבות קענן רוימישן געזעץ. אז ווען זיי זענען זיך ביידע צוגייפגעקו-מען אין דער תפיסה, האָט רבי אלעזר געזאָגט:

— ווי איז מיר וואָס מען האָט מיר געכאפּט ביי פינף פארשידענע ערבות!

האָט אים רבי חנינא גע-ענטפערט:

— אז ווייל איז צו דיר, וואָס דו ביזט געכאפּט גע-וואָרן פאר פינף ערבות. דו וועסט זיכער ניצול ווערן. דיין רעפוטנג איז אויך מער נעזי-כערט, ווייל דו האָסט זיך אָפּגעגעבן אי מיט לערנען און אויך מיט מען נוסט אנ-דערע מענשן. אָבער איך האָב זיך אָפּגעגעבן בלויז מיט לערנען!

ביים פארהער פון רבי חנינ-נא בן תרדיון, ווען די רוימער האָבן אים אויסגעפרעגט אי-בער זיין ארבעט, האָט ער דרייסט דערקלערט אז ער האָט נעמען דאָס וואָס דער „אוי-בערשטער האָט געהייסן".

האָט סען אים איינגעוויר-קלט אין זיין סדר תורה, מען האָט ארומגעלייגט עטלעכע בינטלעך דינע צווייגן און מען האָט אים אנטערגעצינדן. און כדי ער זאָל נישט באלד פארברענט ווערן, האָט מען אים צונעלייגט צום הארצן בינטלעך וואָל, געווייקט אין וואסער.

און מען האָט געגויס זיין מאָכטער און זיינע תל-מידים צו זיין ערות פון זיין פיין. האָט די מאָכטער גע-זאָגט:

— ווייי איז מיר מאטע, וואָס איך דארף דיך זען אין אזא לאגע.

האָט איר דער מאָטער גע-ענטפערט:

— ווען איך זאָל אליין פארברענט ווערן, וואָלטן מיר די יסורים זייער שווער גע-ווען. אזוי-ווי איך ווער פאר-ברענט צוזאמען מיטן ספר תורה, בין איך זיכער אז דער וואָס וועט שטראָפן פאר-ברענען דאָס ספר תורה, דער וועט אויך שטראָפן פאר מיר...

און ווען ער האָט געברענט, האָבן אים די תלמידים גע-פרעגט:

— רבי, וואָס זעסטו איצט?

— איך זע בלויז ווי דער פארמעט ברענט און די אר-תיות פליגן אין דער לופט!

האָבן אים די תלמידים געזאָגט:

— עפן אויף דאָס מויל, וועט דאָס פייער ניכער אין דיר אריינדרינגען אין די וועסט שנעלער שטארבן.

האָט ער זיי געענטפערט:

— דער וואָס האָט מיר געגעבן די נשמה, דער זאָל זי אויך נעמען. איך אליין וויל נישט מיין טויט דער-נענטערן!

הערנדיק דעם נעשפּרעך האָט דער תלין, וועלכער האָט בינטלעך דינע צווייגן און מען נעצינדן דאָס פייער, אים פרעגט געטון:

— רבי, איך וועל נרעסער מאכן דאָס פייער, דו זאָלסט ניכער שטארבן, וועסטו מיר העלפן צו באקומען עולם הבא?

און ווען רבי חנינא האָט אים געענטפערט יאָ, האָט דער תלין ארומערגעגומען די וואָל פון זיין הארץ און רבי חנינא בן תרדיון האָט תיכף אויסגעהויכט זיין נשמה.

מעשיות פון רביים, גרויסע בעלי־צדקה

פון

מנשה אונגער

גרויס איז געווען די מידה פון צדקה ביים רבין פון גאון ר' חיים האלבערשטאם פון סאנז. פארשידענע מעשיות דער-ציילן הסידים וועגן זיין פזרונות אין געבן צדקה.

אזוי ווערט דערציילט אז דער סאנזער רבי האָט געהאט א מדה צו געבן צדקה פארבארגענערהייט, קעגן צו זיין די מצות פון מתן בסתר. איינמאָל האָט די רביצין געוואָלט קויפן א חיבל אויף שבת, האָט זי געזען, אז עס איז צוגעקומען א יידענע און האָט געגעבן א אכטערן פריץ אין זי אויסגעקויפט דאָס חיבל. איז דער רבי צוגעגאנ-גען צו דער קאָסטאָרע און האָט ארויסגענומען אלע טייערע מל-בושים, וואָס די רביצין האָט איינגעקויפט פאר זיין טאָכטער און האָט זיי אויסגעגעבן דער ארמער ייִדענע.

תען דעם רבינס טאָכטער איז אריינגעקומען און האָט דערזען, אז די קאָסטאָרע איז אויסגעלע-דיקט געוואָרן, האָט זי זיך צע-וויינט, ווייל זי איז געווען א כלה מיט דעם תנאים-שיפּלער רבין, וועלכער האָט געפירט א רייך הויז אין אוקראינע. האָט דער סאנזער רבי צו איר געזאָגט:

— קינד מיינס, אז דו וועסט קומען קיין הארבאנסטיפּל, וועט מען תיכן וועד דו ביסט. אָן די שיינע קלידער, אָבער דו אריסט ייִדענע האָט א טאָכטער, האָט דער מחותן האָט געוואָלט אָפּלאזען דעם שידוך, האָב איך איר גע-דארפט אוועקגעבן דיין אויס-שטייער...

דאָס פארזאָרגן יידן מיט פר-נסה איז געווען אזוי גרויס ביים סאנזער רבין, אז הסידים דער-ציילן, אז איינמאָל אין פרייטאָג פארנאכט איז דער סאנזער רבי דורכגעגאנגען דעם מארק און האָט געבעטן די מארק-יידן זיי זאָלן פארטאכן די קליינלעך, ווייל עס איז שוין פאר ליכט-בענטשן, האָט א יידענע, וואָס האָט געהאט דעלט מיט עפּעל זיך צעקוויטשט:

— ווי אזוי קען איך אהיים-גיין, אז איך האָב נאָך נישט גע-לאזט קיין פרוטה אויסצוקויפן אויף שבת?

האָט דער סאנזער רבי זיך אוועקגעשטעלט ביים קויש עפּעל און האָט אָנגעהויבן אויסצורופן: „ווער וויל קויפן עפּל פאר שבת-אויבס"?

אז הסידים האָבן געזען, אז דער סאנזער רבי אליין פארקויפט עפּעל, האָבן אלע אָנגעהויבן צו קויפן און אין משך פון עטלעכע מינוט איז דער גאנצער קויש עפּעל אויסגעלייטיקט געוואָרן און די יידענע האָט געקענט אהיימגאין אויסקויפן אויף שבת...

דאָס געבן צדקה פון די רביים גופא איז געווען אזוי גרויס, אז מען דערציילט וועגן רבין ר' שמעלקע פון ניקלשבורג, אז איינמאָל איז צו אים געקומען אן ארמאן און האָט אים געבעטן א נדבה. דער רבי ר' שמעלקע האָט גראָד ביי זיך נישט געהאט קיין פרוטה, אָבער ארויסלאָזן דעם ארמאן מיט לידיקע הענט האָט ער נישט געוואָלט, האָט ער געזוכט ביי זיך אין שוב ביז ער האָט עפּעס געפונען, ס'איז געווען זיין ווייבס פינגערער. ער האָט עס באלד אוועקגעגעבן דעם ארמאן.

תען די רביצין איז אהיימגע-קומען, האָט זי אויפגעהויבן א געוואלד:

„וואָס האָסטו געטאָן — האָט זי געשריגען — אין דעם פינגערל איז דאָך געווען א כריליאנט"!...

האָט דער רבי ר' שמעלקע גע-הייסען אויפזוכן דעם ארמאן און אים געלאָזט זיסן, אז אין פינגערל איז ארויסגעפאלן א כריליאנט און ער זאָל זיך, חס-ושלום, נישט לאָזן אָפּנאכן און פארקויפן עס צו-ביליג...

א לעגענדע וועגן דער בורדזשענער שול

שטארק דושנע אין שול, אזוי אז שוואכערע, פלטע-רע מענער האָבן אָנגע-הויבן חלשן פאר היץ און מע וואָס זיי געמוזט ארויספירן אין הויף און זיי נישט מיין טויט דער-נענטערן!

הערנדיק דעם נעשפּרעך האָט דער תלין, וועלכער האָט געצינדן דאָס פייער, אים פרעגט געטון:

— רבי, איך וועל נרעסער מאכן דאָס פייער, דו זאָלסט ניכער שטארבן, וועסטו מיר העלפן צו באקומען עולם הבא?

און ווען רבי חנינא האָט אים געענטפערט יאָ, האָט דער תלין ארומערגעגומען די וואָל פון זיין ערות פון זיין פיין. האָט די מאָכטער גע-זאָגט:

— ווייי איז מיר מאטע,

א

אין דער שול פון בור-דושטע (מאָלדאָווע) איז א מנהג צו דאוונען אָן טליתים אין דעם אוונט פון כל נדרי. די פאָלקס-פאטאזיע דערקלערט אָט דעם מנהג דורך א לע-גענדע. איז האָב זי אויפ-געשריבן לויט דער מיטיי-לונג פונעם רב הערש בארעך פון יאס.

צוריק מיט א סך יאָרן, אמאָל אין א יום כיפור, צו כל נדרי, איז די בור-דושטער שול געווען, קיין מין הרש, פול געפּאקט מיט יידן. הונדערטער נש-מה-ליכט האָבן געברענט אין פאָליאָס, די לופט איז געווען זייער אזן געווארן פלוצים איז געווארן

שטארק דושנע אין שול, אזוי אז שוואכערע, פלטע-רע מענער האָבן אָנגע-הויבן חלשן פאר היץ און מע וואָס זיי געמוזט ארויספירן אין הויף און זיי נישט מיין טויט דער-נענטערן!

הערנדיק דעם נעשפּרעך האָט דער תלין, וועלכער האָט געצינדן דאָס פייער, אים פרעגט געטון:

— רבי, איך וועל נרעסער מאכן דאָס פייער, דו זאָלסט ניכער שטארבן, וועסטו מיר העלפן צו באקומען עולם הבא?

און ווען רבי חנינא האָט אים געענטפערט יאָ, האָט דער תלין ארומערגעגומען די וואָל פון זיין ערות פון זיין פיין. האָט די מאָכטער גע-זאָגט:

— ווייי איז מיר מאטע,

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", București, Republica Socialistă România

ד. קארא

אין די ספירה טעג

פון רבי חנינא בן תרדיון ביז דעם ראָוונער רבין

צווישן די פּראָמינענטסטע פון די „עשרה הרוגי מלכות" איז געווען רבי חנינא בן תרדיון, וועלכער האָט אָנגעפירט זיין איינגעגעס בית־המדרש אין דעם שטעטל סכנין.

אזוי־ווי די רוימישע מאַכט האָט — נאָך דעם אויפשטאַנד פון בר כוכבא — פאַרבאָטן אָנצוהאַלטן א צענטראַלן בית המדרש ביי די סנהדרין אין יבנה, נאָכדעם וואָס מען האָט אויסגעהרגעט אַלע לערנערס אין לוד און מען האָט פאַרפּרוּווט די פון אושא, האָבן מאַנכע פון די חכמים אָנגעהויבן פירן איינגעגעס בתי־מדרשים אין פאַרשידענע מינקל־שטעטלעך, ווו מען האָט געמיינט, אז מען וועט זיך דאָרטן קאָנען אויסבאַהאַלטן פון די רוימער.

כאַראַקטעריסטיש פאַר די ראָוויקע בתי־מדרשים איז, וואָס יעדער פון זייערע מנהגים האָט געוווּסט אז עס איז געווען פאַרבונדן מיט לעבענס־געפאַר, אין פּראָצעס דעם. אזוי־ווי רבי עקיבא האָט געוואָגט אז מען פאָר זיך נישט באַהאַלטן מיטן לערנען, איז אויך רבי חנינא בן תרדיון פשוט געווען פאַרליבט אינעם לערנען מיט תלמידים אין ער האָט זיך נישט געקוקט אויפן פאַרמאָגן. און איצט האָט איר געהערט אז דו קלויבסט צונויף ארום דיר תלמידים און פּראָנאָסט א ספר תורה אין דיין שוים. פרעג איך דיך, וואָלט נישט בעסער געווען דו זאָלסט זיך מאַקע באַקלערן, וואָס דערפון קאָן אַרויסקומען?

חאָט רבי חנינא דערויף געענטפערט:

— דער אויבערשטער אין הימל וועט זיך מרחם זיין! האָט רבי יוסי מייטער געזאָגט:

— איך דער צו דיר מיט לאָגיק און דו ענטפערסט מיר, אז פון היסל וועט מען האָבן רחמנות. וועט עס מיר מאַקע וווּנדערן, אויב מען וועט דיך נישט כאַפּן און פאַרברענען אייניגעס מיט דיין ספר תורה! (שמחות פרק ה').

אָט די מייונונג פון רבי יוסי בן קסמא וועגן די רויסער, אז מען דאַרף אָנבוינען דעם קאָפּ לויט זייער ווילן, איז סתמה געווען באַקאַנט אין די קרייזן פון דער רוימישער מאַכט און ער איז צוליב דעם געווען אָנגעזען ביים שפּאַהאַלפער אין צעזאַרעעא. און ווען ער איז געשטאָרבן האָבן די רוימער געוווּסט אז זייער א פריינט איז געשטאָרבן און די העכסטע רוימישע באַאַמטע זענען געגאַנגען צו זיין לויה און זיי האָבן אים אויך באַקלאָגט ביי זיין קבר.

צוריקגעענדיק פון דער לויה, האָבן די רוימער געזען, ווי רבי חנינא בן תרדיון זיצט מיט א ספר תורה אין זיין שוים און תלמידים זיצן א־רום אים. האָט מען אים תיכף און אונזער פאָלק האָט פאַרסאָגט. און איצט האָב איך געהערט אז דו קלויבסט צונויף ארום דיר תלמידים און פּראָנאָסט א ספר תורה אין דיין שוים. פרעג איך דיך, וואָלט נישט בעסער געווען דו זאָלסט זיך מאַקע באַקלערן, וואָס דערפון קאָן אַרויסקומען?

חאָט רבי חנינא דערויף געענטפערט:

— דער אויבערשטער אין הימל וועט זיך מרחם זיין! האָט רבי יוסי מייטער געזאָגט:

— איך דער צו דיר מיט לאָגיק און דו ענטפערסט מיר, אז פון היסל וועט מען האָבן רחמנות. וועט עס מיר מאַקע וווּנדערן, אויב מען וועט דיך נישט כאַפּן און פאַרברענען אייניגעס מיט דיין ספר תורה! (שמחות פרק ה').

אָט די מייונונג פון רבי יוסי בן קסמא וועגן די רויסער, אז מען דאַרף אָנבוינען דעם קאָפּ לויט זייער ווילן, איז סתמה געווען באַקאַנט אין די קרייזן פון דער רויסער מאַכט און ער איז צוליב דעם געווען אָנגעזען ביים שפּאַהאַלפער אין צעזאַרעעא. און ווען ער איז געשטאָרבן האָבן די רוימער געוווּסט אז זייער א פריינט איז געשטאָרבן און די העכסטע רוימישע באַאַמטע זענען געגאַנגען צו זיין לויה און זיי האָבן אים אויך באַקלאָגט ביי זיין קבר.

צוריקגעענדיק פון דער לויה, האָבן די רוימער געזען, ווי רבי חנינא בן תרדיון זיצט מיט א ספר תורה אין זיין שוים און תלמידים זיצן א־רום אים. האָט מען אים תיכף

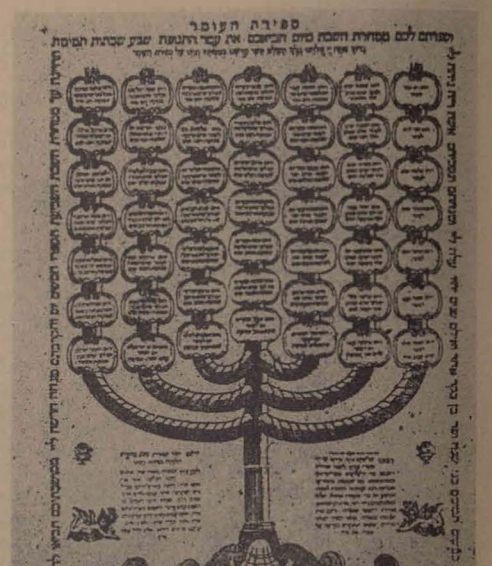

דער רבי ר' אהרעלע פעסטס־ניק איז געווען אַן איידעם פון דעם סאַמבאַרער רבין. פר וואָס אין ראָוונע געהאַט א סך תלמידים וואָס זענען אריבער צו אים, נאָכדעם ווי זיין פאָטער, ר' מאַרקע איז נפטר געוואָרן.

דעם רבין ר' אהרעלעלוואָס מען גערופן „דער ראָוונער רבי". פר איז געווען זייער א גוטער מענטש, א מזג טוב און ער איז געווען שטאַרק באַליבט ביי די חסידים. ער האָט געהאַט אַן אָנגענעמע סטימע און פלעגט הארציק און מחיקותדיק זינגען, ער פלעגט זיין דער בעל־תפילה ביי זיין פאָטער אין ברעזגע און דערנאָך, נאָך זיין פאָטערס פטירה, האָט ער אַליין געדאַוונט פאַרן עמוד.

דער רבי ר' אהרעלע פלעגט אַליין פאַרפאַסן חסידישע ניגונים און זיי זינגען מיט די חסידים.

געוואָפן האָט דער רבי ר' אהרעלע צו פאָרן קיין ארץ ישראל און דאָרט זיך באַזעצן, אַ ב ע ר באַלד נאָך זיין פאָטערס פטירה איז אויסגעבראָכן די צווייטע וועלט־מלחמה און אויך ראָוונע איז פאַרכאַפּט געוואָרן פון די נאַציס.

דער רבי ר' אהרעלע האָט געווינען אַ שטיקל צייט אין ראָוונער נעסט און דערנאָך האָט ער באַשלאָסן אוועק צו די פאַרטיזאַנער אין די וועלדער.

צוזאַמען מיט זיין פרוי און צוויי קינדער איז דער רבי אוועק אין די וועלדער אַרום ראָוונע און געוואָרן א פאַרטיזאַנער.

אין דער צייט האָט מען אין די וועלדער, אז די דייטשן מערדער, וועלן חס ושלום, אומברענגען דאָס גאַנצע יידישע פאָלק...

דער ראָוונער רבי האָט געלעבט אין וואַלד ווי א פאַרטיזאַנער מיט א ביקס אין האַנט און האָט געפירט א קאַמף קעגן די נאַציס. אָבער ער האָט נישט געקענט אַרבעטן דאָרטן די קעלטן, דעם וווּנגער און דעם גרויסן צער, און זיין נשמה איז אויסגעגאַנגען אין וואַלד.

זיינע סטכסטער, צוזאַמען מיט א גדופע יידישע פאַרטיזאַנער, האָבן אים קובר געווען אונטער א בוים אין וואַלד.

א יידישער פאַרטיזאַנער האָט געזאָגט קדיש און געשטעלט א ברעטל, א צייכן, אז דאָ איז דער קבר פון דעם ראָוונער רבין, ר' אהרן פעטשעניק. זיין רביצין פיינע מיט אירע צוויי טעכטער יענעמ חדוה און בלוה, זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

אָט אזוי האָט דער ראָוונער רבי באַוויזן צו קעמפן קעגן די נאַציס אין וואַלד, און זיין באַנער צו ווינען אין ארץ ישראל איז וואַלב מקוים געוואָרן. זיין רביצין מיט זיינע צוויי טעכטער זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

אָט אזוי האָט דער ראָוונער רבי באַוויזן צו קעמפן קעגן די נאַציס אין וואַלד, און זיין באַנער צו ווינען אין ארץ ישראל איז וואַלב מקוים געוואָרן. זיין רביצין מיט זיינע צוויי טעכטער זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

דער ראָוונער רבי פלעגט תמיד זאָגן: אַן דעם פאָלק ישראל וויל איך און קאָן נישט לעבן"...

ווייל געמיינט האָט מען אין די וועלדער, אז די דייטשן מערדער, וועלן חס ושלום, אומברענגען דאָס גאַנצע יידישע פאָלק...

דער ראָוונער רבי האָט געלעבט אין וואַלד ווי א פאַרטיזאַנער מיט א ביקס אין האַנט און האָט געפירט א קאַמף קעגן די נאַציס. אָבער ער האָט נישט געקענט אַרבעטן דאָרטן די קעלטן, דעם וווּנגער און דעם גרויסן צער, און זיין נשמה איז אויסגעגאַנגען אין וואַלד.

זיינע סטכסטער, צוזאַמען מיט א גדופע יידישע פאַרטיזאַנער, האָבן אים קובר געווען אונטער א בוים אין וואַלד.

א יידישער פאַרטיזאַנער האָט געזאָגט קדיש און געשטעלט א ברעטל, א צייכן, אז דאָ איז דער קבר פון דעם ראָוונער רבין, ר' אהרן פעטשעניק. זיין רביצין פיינע מיט אירע צוויי טעכטער יענעמ חדוה און בלוה, זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

אָט אזוי האָט דער ראָוונער רבי באַוויזן צו קעמפן קעגן די נאַציס אין וואַלד, און זיין באַנער צו ווינען אין ארץ ישראל איז וואַלב מקוים געוואָרן. זיין רביצין מיט זיינע צוויי טעכטער זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

אָט אזוי האָט דער ראָוונער רבי באַוויזן צו קעמפן קעגן די נאַציס אין וואַלד, און זיין באַנער צו ווינען אין ארץ ישראל איז וואַלב מקוים געוואָרן. זיין רביצין מיט זיינע צוויי טעכטער זענען געבליבן לעבן און וווינען אין תל־אביב.

אַן אַנדערע טאָכטער איז געווען דער רבי אים פאַראַרמיילט צו פאַרברענען. נלייכצייטיק האָט מען אויך זיין פרוי פאַראַרמיילט צום טויט און זיין טאָכטער האָט מען אויעגעשיקט אין א שאַנד־הויז. אַן

אַנדערע טאָכטער איז געווען דער רבי אים פאַראַרמיילט צו פאַרברענען. נלייכצייטיק האָט מען אויך זיין פרוי פאַראַרמיילט צום טויט און זיין טאָכטער האָט מען אויעגעשיקט אין א שאַנד־הויז. אַן

(המשך אויף זייט 9

אַן עפּיזאָד...

אין יאָר 1942 זענען געווען שווערע צייטן אויך פאַר די יידן פון אונדזערע מקומות. יעדן פרי־מאָרגן האָט מען זיך דערוווּסט פון נייע משפּחות וואָס זענען אויפגעהויבן געוואָרן פון זייערע היימען.

קיין קלאָרע סיבות, לויט וועלכע די אויפהייבונגען קומען פאָר, האָט מען נישט געקאָנט פעסטשטעלן. אזוי אז ס'זענען אַרום־גענאַנגען אַלערליי קלאַנגען, אַבער פאַרשידענע קאַטעגאָריעס וועלכע ס'וועט צוערשט שיקן אין די לאַנדן.

אין א טאָג האָט זיך פאַרשפּרייט א ידיעה אז מ'וועט אויפהייבן די אַלע וועלכע האָבן נישט באַצאָלט די מיליטערישע מאַטסען. נו, מיינט מען דאָך מיך אויך. כ'האָב די גאַנצע צייט פון דעם מלחמה לחלוטין נישט געצאָלט די דאָזיקע טאַטסען, און ס'האָט זיך אָנגעזאַמלט א היפּש ביסל געלט. זייער ווייניק פון אונדז האָבן געהאַט א באַשעפטיקונג. ווייל מ'איז געווען פאַרפליכטעט צו סון צוואַנגס־אַרבעט, אזוי אז מ'האָט זיך געמוטשעט דורכצוקומען דעם טאָג. פון וואַנען זאָל מען נאָך נעמען געלט אויף צו באַצאָלן די מיליטער־שטייערן?

בין איך טאַקע געווען זייער פאַרזאָרגט דערפון. אין דעם דאָזיקן צושטאַנד האָב איך מיך נעטראָפן אין א טאָג פון אַקטאָבער אין א טאָג פון אַקטאָבער אַדער נאָוומבער, אין דער בוכהאַנדלונג איליעטסקו־איינוואָרן, וועלכער האָט אַרויסגענעבן מיינע א בוך פאַר דער מלחמה. אין דער בוכהאַנדלונג איז אויך גע־וועזן אין דעם מאָמענט דער באַ־קאַנטער שרייבער מ. מ. וולאַ־דסקו (דער מחבר פון א סעריע גוט געשטעטע ראָמאַנען ווי „דער סוים פון מיין ברודער", „מענו־עס") וועמענס פאַרלעגער איז אויך געווען איליעטסקו־איינוואָרן.

— וואָס איז מיט אייך? פרעגט מיך, פאַרחדושט, דער שרייבער. דערצייל איך אים מיינע צרות.

— וואָס פאַר א סומע איז אין קאָן?

— 18.000.

בלייבט ער פאַרטראַכט. דאַן זאָגט ער:

— וואָס איר נישט אפשר א ראָמאַן אין כתב־יד?

— א ראָמאַן! כ'האָב איינעם אין דער אַרבעט, „דער שניידער פון באַק".

— וואָלט איר אים געקאָנט ענדיקן אין א קורץ שטיקל צייט?

— ניין. מ'דאַרף נאָך דערביי פיל אַרבעטן... און ס'איז נישט איצט דער פאַסנדיקער מאָמענט דערצו. נאָר פאַרוואָס פרעגט איר מיך?

— כ'האָב עפּעס ברעוו.

— ס'דאַרף אומבאַדינגט זיין א ראָמאַן? עפּעס אַנדערש וואָלט נישט געווען גוט?

— למשל?

— כ'האָב א בוך פאַר יונגענס, א גרעסער בוך.

— איז דאָס שוין געענדיקט?

— ס'איז שוין אפילו געשריבן אויפן שרייב־מאַשין. עס וואַרט אויף בעסערע צייטן.

— ברענגט מיר דעם מאַנו־סקריפּט.

דעם צווייטן טאָג האָב איך אים געבראַכט. אויך אין דערזעלבער בוכהאַנדלונג.

— לאָזט אים ביי מיר עטלעכע טעג.

מיר האָבן זיך ווידער באַגעגנט נאָך דריי טעג.

— כ'האָב געלייענט אייער אַרבעט. ס'איז אין אָרדענונג.

— וואָס איז דאָס?

— אַן אָנצאָלונג אויף אייער כתב־יד. 20.000 ליי. דאָס בוך וועט דערשינען אין א וואָרט א־רום, אויף די וואָגאָנען, אינעם פאַרלאַג "נאַציאָנאַל" גיאָרגע מעקאָ. ס'וועט דערשינען אונטער מיין נאָמען, אַנדערש קאָן נישט זיין. נאָר דעם צווייטן טאָג נאָך... וועט איך עס אייך עפּנטלעך צו־ריקגעבן.

אין דעם מאָמענט האָב איך געמאַכט א זייער ווייניק באַ־מערקונג זשעסט:

— איך ריזקירט צופיל פאַר מיר. בלויז דערפאַר אַליין וואָלט געווען כדאי מיר זאָלן דאָס געלט טיילן אין צווייען! (כ'האָב נישט געוואָלט צוגעבן דאָס וואָס איך האָב געוווּסט פון איליעטסקו־איינ־האָרן, אז דער שרייבער איז אויך געווען אין א שווערן מאַטעריעלן מצב).

כ'וועל קיינמאָל נישט פאַר־געסן דעם מאָמענט. מיט א צאָרנ־דיק פּנים האָט זיך דער שרייבער אויפגעשטעלט און געשריגן (אגב איז דאָס געווען אַן אומפאַרזיכ־טיקייט וויל דער בריעף איז געווען נאָענט צו דער קליים ווו ס'זענען געווען אין סך קונים):

— וואָס קומט אייך אויפן גע־דאַנק? איך טו מירקון א חבר־שע טובה, דאַרף מען מיר באַ־צאָלן?

דעם צווייטן טאָג, האָב איך אים געבראַכט די קוזיטונגען אז כ'האָב באַצאָלט די מיליטער־שטייערן.

און פון דעמאָלט אַן האָב איך באַקומען אַן אומבאַגרענצטן צו־סדוי, אין דער צוקונפט. וויפל די מלחמה האָט נאָך געדויערט, בין איך געווען פאַרזיכערט אז ס'קאָן מיר שוין נאָך נישט געשען, ווייל... כ'האָב דאָך באַ־צאָלט די מיליטער־שטייערן.

דאָס בוך „ראַנגע, דער פריינט פון די מענטשן", איז דערשינען סוף יאָר 1942 אין זייער גוטס באַדינגונגען. שיין אילוסטרירט. דאָס איז אויך געווען דערפאַר ווייל דער מוחבר, דאָס היימס איך, האָט זיך געקאָנט פערזענלעך אָפּגעבן דערמיט אין דער דרו־קערעי. דער שרייבער וולאַדעסקו האָט מיך פּרעזענטירט דעם פאַר־לאַג אַלס זיין געלעגנטלעכער „סטקרעטאַר" זאָגנדיק אז, וויאַזוי ווי ער פאָרט־אַרויס אויפן דאָרף כדי דאָרט רואיק אַרבעטן ביי א נייעם ראָמאַן (וועלכער וואָס גע־דאַרפט אַרויסגעגעבן ווערן פון דעמזעלבן פאַרלאַג), האָט ער מיך געבעטן איך זאָל אכט געבן אין דער דרוקערעי...

דעד בוך נעפונט זיך אין דער ביבליאָטעק פון רעד אַקאַדעמיע, ס'איז אָבער נישט אַריינגעטראָגן אויף דער פילם מ. מירקו, נייערט אויף דער פילם ג. מ. וולאַדעסקו.

יעדנפאַלס, וואָלט געווען גוט, האָט מיך געראָטן דער שרייבער, איר זאָלט ערגעץ אַריינגעבן אין בוך אַן אָנווייזונג וואָס מ'זאָל נישט באַמערקן, אז ס'איז אייער בוך.

און דערפאַר האָט די דערציי־לונג וועלכע הייבט זיך אָן אויף זייט 89, א קורצע הקדמה פון פינף פראַזן. דיר ראשי־תיבות פון די פראַזן שטעלן צוזויף מיין נאָמען.

נאָך דער מלחמה, אין יאָר 1945 איז דאָס דאָזיקע בוך נאָכ־אַמאָל דערשינען, אין בוקאַרעש־טער פאַרלאַג „וועדיראַס", דאָס־מאָל שוין אונטערן טיטל „בינגא" און מיט מיין נאָמען. צום סוף איז פאַראַן א נאָטע וועלכע דערציילט די גאַנצע אַדיטעס.

ג. ס. וולאַדעסקו האָט נעטאָקט דעם פאַרלאַג „וועדיראַס" א בריוו אין וועלכן ס'וועט אָנגעזוויזן ווי אזוי די זאַך איז פאָרגעקומען.

מ. מירקו

צייט־שריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

באזוכן אין לאנד

הער מוריס אייבראהאם

פרעזידענט פון „אמעריקען דזשוייזש קאָמיטי"

אין די מעג פון צווישן דעם 29־טן אפריל און 2־טן מאי 1968, האָט הער מאָריס אייבראהאם, פרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע „אמעריקען דזשוייזש קאָמיטי", באזוכט אונדזער לאנד, אין באַגלייטונג פון זיין מוטער. ער האָט מיזיטירט דאָס געבורטס־אָרט פון זיין פאָטער, מעלכער איז געבוירן געהאָרן אין בוכאַרעשט, און איז געווען דער גאַסט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהלות. די פעדעראַציע האָט איינגעשריבן לכבוד דעם גאַסט, א קבלת פנים, דעם 1־טן מאי אין אונז.

ס'האָבן זיך באַטייליקט אין דעם אויפנאַם די פני פון דעם יידישן רעליגיעזן און קולטור לעבן. דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן. האָט פאַאַסטירט לכבוד דעם חשובן גאַסט, און האָט אין אינזעמענס, אים אויך בראַשולירט צו זיין אויסזאַל אַלס פרעזידענט פון דער „אַמקאַמעטער בראַנדעיס אוניווערסיטי".

הער מאָריס אייבראהאם האָט געדאַנקט פאַר דעם אויסנעם וואָס ס'האָט אים געמאַכט, און האָט אויסגעתויכן זיין כוס פאַרן געזונט פון רב הכולל און פרוי דר. רוזן, הי אויך פאַר די אַנדערע סכהיגים פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע. דער גאַסט האָט צווישן אַנדערע געזאָגט:

„איך בין געווען נעכסן אין דאָרף בוכאַרעשט לעבן וואַסלי, און ס'האָט אויף מיר געמאַכט א טיפן רושם זעענדיק דאָס וואָס די דאָרטיקע פויערן האָבן רעאַליזירט. דעמזעלבן רושם האָט אויף מיר געמאַכט דער נייסט פון גאַסטפריינטלעכקייט מיט וועלכן זיי האָבן מיך אַרומגערינגלט און די גוטסקייט וואָס איז זיי אַזוי כאַראַקטעריסטיש".

„אונדזער פולע באַוווּנדערונג וועגן דעם זיך צו דער רומענישער רעגירונג, צו איר קלוגער פאָליטיק וועלכע איז דורכגעדרונגען מיט טיפער עמיק, מיר באַוווּנדערן די וויכטיקע פראָגרעסן וואָס אייער לאנד האָט געמאַכט. מיר ווינשן אייך דערפאָלג און פראָספעריטעט".

הער יהודה שערי

וויצע־מיניסטער פון מדינת ישראל

דעם 2־טן מאי ר. י. האָט הער יהודה שערי, וויצע־מיניסטער פאַר אַנטוויקלונג פון סדינת ישראל, אין באַגלייטונג פון הער אליעזר דורון, מיניסטער פון מרינת ישראל אין בוקאַרעשט און יונה רוזן ערשטער סעקרעטאַר פון דער נעזאַנדשאַפט, אָפּגעשטאַט א העפלעכקייטס־באַזוך דעם רב הכולל דר. דוד משה רוזן און פרוי.

הער יהודה שערי האָט געראַוונט פרייטיק דעם 3־טן מאי צו קבלת־שבת, אין דער כאָר־שול.

אין זיין פרייטיק־צונאַכטסדיקער דרשה, האָט דער רב הכולל וואָרעם באַגרייסט דעם חשובן גאַסט, און האָט אויסגעדריקט זיינע ברכות צוליב דעם 20־סטן יאָרטאָג פון קיום פון מדינת ישראל. דער רב הכולל האָט דאַן געוואָנט א תפילה פאַרן ווילזיין און פראָספּעריטעט פון ישראל.

וואָס איז דאָס ספר „חובות הלבבות"

א גאַנצע רייע געלערנטע האָבן אָנגעוויזן, אַז רבנו בחיי איז געשטאַנען אונטער דעם איינפלוס פון אַראַביש־מאַהמעדאַנישע טעאָלאָגן פון נוסר־סעקסטע פון יענער צייט. הויפּטזעכלעך האָט אויף אים געווירקט די לערע פון די „קאַלאַם"־אָנהענגער (זיי ווערן אָנגערופן אין די העברעיִשע ספרים מיטן נאָמען „מדברים"), וועלכע האָבן פון איין זייט געפירט א קאַמף קעגן די אַפּיקורסים און פון דער צווייטער זייט — קעגן דער אַנטי־פילאָזאָפישער ריכטונג אין דער מאַהמעדאַנישער וועלט. מען ווייזט אויך אָן אויף אַנדערע אַראַבישע סעקטעס, אונטער וועמענס השפעה רבנו בחיי איז געווען.

דער „חובות הלבבות" האָט געהאַט א גרויסן איינפלוס אויף דער יידישער וועלט אין פאַרלויף פון הונדערטער יאָרן.

דער מחבר פון ספר „חובות הלבבות" איז געווען בחיי בן יוסף אבן פקודה. ער איז געווען א יידיש־רעליגיעזער פילאָזאָף, וועלכער האָט געלעבט אין שפּאַניע אין טונג אין דער מאַהמעדאַנישער וועלט. מען ווייזט אויך אָן אויף אַנדערע אַראַבישע סעקטעס, אונטער וועמענס השפעה רבנו בחיי איז געווען.

דער „חובות הלבבות" האָט געהאַט א גרויסן איינפלוס אויף דער יידישער וועלט אין פאַרלויף פון הונדערטער יאָרן.

דער מחבר פון ספר „חובות הלבבות" איז געווען בחיי בן יוסף אבן פקודה. ער איז געווען א יידיש־רעליגיעזער פילאָזאָף, וועלכער האָט געלעבט אין שפּאַניע אין 12־טן יאָרהונדערט. זיין ספר האָט ער געשריבן אין אַראַביש. דער פולער נאָמען פון דעם ספר אין אַראַביש איז: „קיטאַב וזיהדיא פאַראַיץ אַלקולוב", דאָס הייסט: „דאָס בוך איבער די פליכטן פון האַרץ". דאָס ספר איז איבערגעזעצט געוואָרן אין העברעיִש פון ר' יהודא איבן תיבון.

דער „חובות הלבבות" באַשטייט פון א הקדמה און 10 שערים (טויערן־קאַפּיטלען). אין דער הקדמה שרייבט דער מחבר, אַז ער האָט געזען וויי יידישע מחברים פאַרפאַסן ספרים וועגן מצוות און הלכה, אָבער קיינער פון זיי האָט נישט געשריבן וועגן די „מצוות פון האַרץ".

די סדרה פון דער וואָך

די יידישע ימים טובים פאַרן מענטש און פאַרן אַרום

אין דער סדרה „אמור" גיט אונדז די תורה א רשימה פון די יידישע ימים טובים, קודם - כל שבת, נאָך די ששת ימים וואָס מ'דאַרף אַרבעטן קומט דער רוטאָג. און דאַן די ימים טובים. פינף אין גאַנצן. אמת אַז די ימים טובים האָבן נאָך נישט אין דעם מאָמענט ווען זיי זענען אָנגעצייכנט געוואָרן, דעם פולן זין וואָס די תורה גיט זיי. פרשט שפּעטער, נאָכדעם וואָס די יידן זענען אַרויס פון דער מדבר, האָט מען די ימים טובים געגעבן זייער פולן זין. זייער גלאַנץ. אָבער די פּרינציפּן וואָס די תורה ברענגט, זענען נישט קיין צייטווייליקע. אַזוי־ווי די גרעסטע מייל פון זיי, אויפן עסישן און סאָציאַלן געביט, וועלכע זענען היינט אויך אַזוי גילטיק, אַזוי וועדמפּול ווי דעמאָלט ווען זיי זענען אַרויסגעגאַנגען געוואָרן. אַזוי זענען אויך די ימים־טובים נישט געגעבן געוואָרן נאָך פאַרן דור־המדבר, וועלכער האָט זיי מקבל געווען, נייערט ס'איז א „חקת עולם לדורותיכם" און אייביק געבליבן אויף אייערע דור־דורות" (כג־מא).

אין קוקן מיר זיך צו צו דער רשימה זעען מיר אַז דער פענאָמען פון וועלכן מיר האָבן געדערט אין אונדזער פאַריקן קאָמענטאַר „מהרת הגוף און טהרת הנפש" חזרט זיך אויך דאָ איבער. די ימים־טובים שטעלן נישט פאַר מיר זיך נאָר רוחניותדיקע מאָמענטן, האָבן נישט נאָר גייסטיקע יסודות, נאָר אויך גשמיותדיקע. אחוץ ראש־השנה אַזן יום כפור, די ימים נוראים אין וועלכע מיר איז די רייד פון חשבון הנפש, פון לכפר עליכם לפני ה' (כג־כח) פון „בערות שביו אדם למקום" פון חשבונות מיטן רבונו של עולם, ווען די נשמה שטייט פאַרן בית־דין של מעלה ווו זי דאַרף פאַרענטפערן פאַר אירע זינד און פאַר דעם גופ תאַוותס וואָס זי האָט נישט געקאָנט באַהערשן, אחוץ די צוויי ימים טובים, זענען די אַנדערע דריי, די שלש רגלים באַזירט אויך אויף געשמיותדיקע יסודות.

פסח איז דער זמן חרותנו ווען אייניגע מיט דער גייסטיקער באַפרייונג, ווען מ'איז געוואָרן „בני חורין" איז אויך דער גוף באַפרייט געוואָרן פון שקלאַפעריי, פון עבודת פרך.

שבועות, איז זמן מתן תורתנו ווען מיר פייערן דאָס מקבל זיין די תורה אויפן באַרג סיני, די תורה מיט די מצות הדבורות און אַלע חוקים ומשפטים, דער נייסטיקער אוצר, די רוחניותדיקע ירושה, וואָס גייט איבער פון דור צו דור. שבועות איז אָבער אויך דער חג הבכורים, דער יום־טוב פונעם ערשטלינג פון דער תבואה, פון די פירות. אונז'ווערט נאָכאַמאָל דערמאָנט „בקצרכם את קציר ארצכם... און אז איר שנידט דעם שניט פון אייער לאנד, זאָלסטו ניט דערענדיקן דיין עק פון דיין פעלד ביי דיין שניידן, און דעם נאָכקלייב פון דיין שניט זאָלסטו ניט נאָכקלייבן, פאַרן אָרעמען און פאַרן פרעמדן זאָלסטו זיי איבער־לאָזן" (כג־כב).

דער יום־טוב פון דער ערשטער לערע וואָס די יידן האָבן באַקומען, איז אין איינוועגס אויך דער יום־טוב פון דער ערשטער געדעכטניש, פון די ערשטע פירות וואָס די ערד גיט אַרויס, און פון וועלכע ס'דאַרף הנאה האָבן נישט נאָר דער איינגעמאַכטער פון דער ערד, נאָר אַזוי־ווי די תורה וואָס מ'וואָס שבועות באַקומען, לערנען, דאַרף מען אויך אין זינען האָבן דעם אָרענטאַן און דעם פרעמדן.

און סכות איז דער זמן שמחתנו, ווען איז די שמחה אַז מען זיצט אין סכות אָנשטאָט צו וווינען אין געמויערטע הייזער זאָגט די תורה לטען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי... כדי אייערע דור־דורות זאָלן וויסן אַז אין ביידלער האָב איך געמאַכט זיצן די קינדער פון ישראל ווען איך האָב זיי אַרויסגעצויגן פון לאנד מצרים".

דער פאַקט פון באַפרייען זיך פון גלות מצרים איז אַזוי ווייטיק, אַז כאָטש די בני ישראל האָבן געוווינט דעמלט אין בייד־לעך, און אַלס זכר זיצן מיר אויך היינט זיבן טאָג איז סוכה, איז דאָס א יום־טוב פון פרייד. אויף אַזא הויכער מדרגה שטעלט די תורה דאָס באַפרייען זיך פון גלות. פון שקלאַפעריי. מיר דאַרפן דערפון אָפּלערנען אַז קיין שום פרייז איז נישט צו גרויס ווען ס'איז די רעדע פון פרייהייט, בפרט ווען ס'זענען אין קאָן, איביסל באַקוועמלעכקייטן אויף וועלכע מ'דאַרף, צייטווייליק נאָר, מוותר זיין.

אָבער דער זמן שמחתנו קאָן אויך זיין א פועל יוצא פונעם

ח. זיידמאַן

(המשך אויף זייט 9)

ליטעראַרישע שאַפונגען

מאַרק שאַגאַל

מיר האָבן דערמאָנט אין אונדזער צייטשריפט (נר 176) אַז דער געניאַלער יידישער מאָלער מאַרק שאַגאַל, איז אויך א דיכטער, און ס'רוב פון זיינע פערזן שרייבט ער אין יידיש.

מיר דרוקן איבער צוויי פון זיינע לידער, באַגלייט פון זיינע צייכנונגען.

דער פאָטער

עס דוכט זיך מיר — איך זע דעם פאָטער
וואָס ליגט אין ווייטן אין דער ערד,
א נאַנצע נאַכט נעבעטן האָט ער,
פון אַלץ איז ער געוואָרן פטור,
געטייט האָט אים א קאַלטע שוועד...

דו האָסט אין שול געוואַרט אויף נים'ס,
א טרער פלעגט פאַלן אויף דיין באָרד,
אברהמען און יצחקן, פאַר יעקבן דעם זיסן
פון האַרצן האָסטו אויסגעוויינט א וואָרט.

אין שוויים האָסטו געהאָרעוועט א לעבן,
און ווייגען פלעגן ווייגען דיינע הענט,
א בלייכער און א שטומער פלעגסט אונדז עסן געבן,
די קינדער דיינע אין אָרעמע פיר ווענט.

די האָסט געלאָזן מיר ירושה —
דיין אַלטן אויסגעוועפטן ריח;
דיין שמייכל פליסט אין מיינע חושים,
צו מיר אריבער איז דיין כוח.

די מוטער

עס שוועבט אין לופט די פויעט מוטער,
זי אָטעמט קוים אין איר געוויין,
— ווו איז מיין זון? און איצט וואָס טוט ער?
געוווינט האָב איך א מאָל זיין מולטער,
זאָל זיין געבענטשט זיין וועג און ריין.

— אין ווייטיק האָב איך אים געטראָגן,
געזיינט האָט ער מיין ערשטע קראַפט,
געלערנט פאַרן שלאָף אים קריאת־שמע זאָגן
און פאַר א האַנט צו לייטן אים געבראַכט.

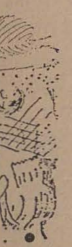

— ווו ביסטו איצט, מיין זון? —
דו ביסט אין מיין זכרון,
עס נעכטיקט טיף אין מיר א שטערנדיקע נאַכט...
און רויק האָט זי מיר די אויגן צוגעמאַכט.

פון דיר איז נאָך געבליבן ביינער,
די יונגע שיינקייט איז ניטאָ,
דו ליגסט אַליין צווישן שטיינער,
נאָר מיר פאַרלאָזן האָסטו דאָ.

איך וואָלט געקושט דיין זאַמד און גראָזן,
און ווי דיין שטיין וואָלט איך געוויינט,
און מיין נשמה וואָלט איך איבערלאָזן
און ווי א מלכה דיך געקרוינט.

כתב-עת

של היהדות החדשית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 185
אייר תשכ"ח

אישים ומוסדות

ביקורו של שר־ישראל יהודה שערי

סגן שר החינוך של מדינת ישראל, מר יהודה שערי, ערך ב־2 מאי ביקור של אדיבות אצל ד"ר דוד משה רוזן, הרב הכולל ליהודי רומניא ורעייתו. הוא בא בלויית מר אליעזר דורון ציר מדינת ישראל ברומניא ומר י. רוזן המזכיר הראשון של הצירות.

מר י. שערי לקח חבל בתפלת קבלת־שבת בבית־כ"נ קוראל ב־3 למאי 1968. במסגרת דרישת השבת, ברך הרב הכולל לרומניא את האורח החשוב, הביע את איחולינו לרגל יום העצמאות העשירים של מדינת ישראל ועורך תפלה לשלום המדינה ולשגשוגה.

ביקורו של מר מוריס אייבראהאם

יושב ראש של „אמעריקן ג'וויש קומיטה"

ביום של 29 אפריל—2 מאי ביקר בארצנו מר מוריס אברהם, יו"ר ה„אמריקן ג'ואיש קומיטה". האורח הנכבד, שבא בלוית איסו, ביקר בישוב בוחאיאשט (מחוז וואלציי), מקום מולדתו של אביו המנוח. בסביבה שהתחדרות הקהילות היהודיות ברומניא ערכה לכבודו בערב של הראשון לפאי, השתתפו מנהיגי היהדות הרומנית בשמח הדת והתרבות. הרב הכולל לרומניא, ד"ר דוד משה רוזן הרים כוסו לטען כרי־אותו של האורח החשוב בהביעו בן בזמן את איחולינו לרגל הבחרו בנשיאה של האוניברסיטה „בראנדייס" המפורסמת.

מר מוריס אברהם הביע את תודתו בעד קבלת הפנים החמה ובחריכו את כוסו לכבוד הרב הכולל לרומניא ורעייתו ולכבוד כל מנהיגותה של התחדרות ה־קהילות היהודיות ברומניא, אמר בין השאר:

„ביקרתי אתמול בכפר בוחאיאשט ואשם המסון לעיר וואלסלו והתרשמתי עמוקות למראה ההישגים של האיכרים תושבי המקום. בה בשעה התרשמתי מסידת „הכנסת אורחים" שבה קיבלו פניי ומתכונת נפשם הרכה שכה אופיינים להם".

„הערצתנו כולה מופנית כלפי ממשלת רומניא. למדיניותה הנבונה ומלאת אתיקה עמוקה. מעריצים אנו את ההישגים בשטח הקידמה של מדינה זו־כה לחיו"

שבת קדש

בית שלום אש

שלום אש, הסופר היהודי הידוע, יליד פולין, נדד הרבה בחייו. מאז 1906 אף הרבה לבקר בארץ־ישראל. בסוף שנת 1954 עלה מאמריקה לישראל וכנה לו בית בבת־ים. בבית זה התגורר עד שנפטר בשנת 1957. אלמנת הסופר, חרמה את הבית על כל אשר בו, למען יהפך לבית תרבות ומחאון על שמו.

האורה בבית זה נשמרת כבשנים כהן היה הסופר חי בו. גם חדר האורחים וחדר העבודה נשארו כפי שהיו בחייו. בחדר האורחים נמצא אוסף של עתיקות ודברי אמנות שנאספו על ידי הסופר, צלומים, פסל הסופר ועוד. בחדר העבודה אפשר לראות את שלחן הכתיבה של הסופר, תעודותיו, אותות הצטינות, ספריתו, ספר תורה, מבחר עתיקות. החדר השלישי הוא מוזאון בו נמצא הגנזך של הסופר, הכולל מכתבים, כתבי־יד, קטעי עתונות בשפות רבות, וכתבי־היד של יצירותיו.

נהול הבית נמצא בידי קורטוריון של אנשי צביר ידועי־שם. מדי פעם בפעם מתקימות בו הרצאות על נושאים ספרותיים, היסטוריים ואמנותיים. מדי שנה מתקימת בו עצרת זכרון לסופר.

בפנקס האורחים של הבית נתן למצוא רבבות חתימות של תירים מכל קצוי תבל. תלמידי בתי ספר תיכוניים באים לכאן להשתמש בספריה העשירה של הבית וסטודנטים באים לחקור ולעיין בספרי שלום אש.

ברית עברית עולמית

הרב ישראל שוארצבלאט
אודיסה (ברה"מ)

גרגר קטן

בתפלת „אנא בכח גדולת ימינך" אנו אומרים „שועתנו קבל, ושמע צעקתנו, יודע תעלומות!" והוא תרתי דס־תרי. אם יודע תעלומות, למה לצעוק? ועוד, במס' ברכות כר אמרו חז"ל „המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה" וא"כ איך אנו אומרים „שועתנו וצעקתנו"? ולענ"ד לתרץ, בכבורים קאמר „ועניתי ואמרתי" ואומר רש"י למה מזכיר את לבן ומתרץ מזכיר חסדי המקום ולרעתי זהו התירוץ ע"ז, הלא אמור להשמיע קולו בתפלתו? אבל כשמזכירים את לבן, הלא לא עשה רעה כ"א חשב לעשות ומנין אנחנו יודעים? אלא הקב"ה יודע תעלומות ידע מה שחשב, וא"כ אנחנו מאמינים ומתרצים למה משמיעים קול? וענית ואמרת ואין אנו מקטני אמנה הלא אומרים שהקב"ה יודע תעלומות. וא"כ מתורץ מה שהקשינו „צעקתנו" היא בשביל שמאמינים שהקב"ה יודע תעלומות, אנו מאמינים ולא מקטני אמנה ומותר להשמיע קול בתפלה.

חידה

איש אחד היה נחבא במעמקי קבר,
המערה רצה ושבה בכל פנה ועבר;
כמוהם לא ראיתי ולא שמעתי מימי,
לא בארצנו וגם בדרך רחוקה שמתי פעמי.
מי היה זה האיש ומי הקבר? אמרי, אמורי!
זאת תרע אם בהגות בין בספרי קודש תחקורי.

בנימין בר"ל שווארצפעלד

הערת המערכת: חידה זו פורסמה באוסף הספרותי „כוכבי יצחק" שהופיע בווינה בעריכתו של מענדל שמערן (מחברת ששית משנת 1846 (תר"ו) עמ' 45.–מחבר החידה, בנימין שווארצפעלר (1822—1896) מעיר יאס שבמרינתנו השתתף בקובצים העבריים שבתקופתו, בשירים ותרגומים מספרות הגרמנית; אחד ממיסדי בתי הספר החילוניים הראשונים בעירו ואביהם של האחים שורצפלר חוגרו ס בהיסטוריונים, סופרים ועתונאים יהודים.

פתרון החידה יפורסם בגליונות הבאים.

דברי תורה

מפי חכמי רומניא וגאוני' ז"ל

פרשת אמור

■ "ומילא את ידו ללבוש את הבגדים" (ויקרא כא, י).

ב"פעמים בפסורה „ללבוש" : רין ואידך „ונתן-לי לחם לאכול ובגד ללבוש" (בראשית כח, כ). סנהיג הדור נקרא גם „פרנס הדור", כי הוא מוריד הפרנסה והשפע לאנשי דורו. לכן יש להשגיח בעין יפה שהכהן הגדול, שהוא סנהיג הדור, יהיה באמת ראוי לאותה איצטלא „ללבוש את הבגדים". בגדי סנהיג ופרנס, כי בו תלויה הנהגתו של עם שלם. זה של „ונתן לחם לאכול", הוא צריך להשפיע פרנסה לכל ישראל.

(הרב אשר-אנשל יהודה מילר ז"ל-פטרושן. בספרו „לחם אשר").

פרשת בהר

■ „את כספך לא תתן לו בנשך... אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (שם כה, לז—לח).

ללמד שהכופר במצות איסור ריבית כופר באלה, כי מצות ו' מורה על האמונה והבטחון שכל זה מעותיו בחיים ובשות כי ישיגהו: ה' מצד השגחתו שנמשכת עור מעת יציאת מצרים. והמלוה בריבית כופר בהשגחה זו.

(הרב מלבים ז"ל בוקורשט, בביאורו „התורה והמצות")

פרשת בחקותי

■ „אם בחקותי תלכו... ונתתי גשמיכם בעתם" (ויקרא כו, ג—ד).

„אם בחקותי תלכו" ראשי תיבות אבת — בעל הטורים. הכוונה היא אם תלכו בדרכי האבות. אז „ונתתי גשמיכם בעתם" תחול הברכה במעשי ידיכם.

(הרב בנימין פוקס ז"ל-גראסווארדיין. בדרשתו שבספר „כנסת ישראל" על אבות. פרק רביעי).

שם

■ „אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (שם).

הה"ר „חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל־עדותיך" (תהלים קיט נט)-פירש רבה פרשה לה. ואשר לבאר עז"י מה שכתב חרב זרע יצחק אשכנזי: קודם שיעשה האדם מצות, יחשוב בתחילה, ויגמור בלבו לעשותה ויטול שכר גם על המחשבה.

ולכן נאמר „...ואת מצותי תשמרו", אפילו אם רק תמחינו ותחשבו על המצות (מלשון „ואביו שמר את הדבר") ואף שלא קיימתם אותה, עדיין, מעלה אני עליכם כאילו „ועשיתם אותם". וזהו הקשר עם הפסוק מתחלים „חשבתי דרכי" בתחילה חשבתי וגמרתי בלבו לקיים המצוה כדי לקבל שכר על המחשבה ג"כ.

(הרב משה הכהן רוזנפלד ז"ל-ביסטריץ. בספרו „בני משה").

פרקי אבות

■ „איזהו עשיר? השמח בחלקו"! (פרק ד, משנה א).

לרוב, בני אדם שמקמצים לחת צדקה וגמילת-חסד. מקמצים גם לעצמם ואין להם שום קורת רוח בעולם-הזה מממונם. כי מצטערים הם על כל פרוטה וגרוטה שמתמעטת מחונם.

ולכן אומר: „איזהו עשיר? חשמח בחלקו". שיודע לשמוח בחלקו, בעושרו ובהונו, זה שנתנה ושמח גם בעולם הזה בהונו שניתן לו מאת ה'.

(הרב ישראל גולדמן ז"ל-גראסווארדיין. בספרו „כנסת ישראל").

שם

■ „ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ...וחילופיהם בגולם" (פרק ה, משנה י).

דרשן אחד הופרע בעת דרשתו בקריאת-ביניים: „לא חידשת כלום בדרשתך, כל מה שאמרת כבר נדפס בספר" ויען לו הדרשן: בפרקי-אבות נאמר שהחכם „על מה שלא שמע, אומר לא שמעתי", היינו אזילו רק חלק קטן ממה ששמע הוא חדש שלא שמע עוד, „על מה", על דבר-מה שלא שמע אף על זה הוא יאמר „לא שמעתי", כאילו הכל חדש בעיניו. לא כן הגולם, אם שמע רק חלק קטן מזה ששמע, אז כבר יאמר על הכל „כבר נדפס בספר".

(הרב גרשון שטרן ז"ל-לודוש. בספרו „יקנה הגרשוני" על אבות).

ליקט: שלום פולאק

ידיעות... חדשות...

■ ביום קבורת מהזקופה הרומית ובו ארונות קבורה מפוארים, נחשף בשכם. כידוע, שכם יושבת ממש על חורבותיה של העיר הרומית פלאביה נאפולים. כך שאין אפשרות לבצע חפירות רציניות בלי להרוס בתים או כבישים. במעדה שנחשפה כליל נתגלו למעלה מ־20 ארונות קבורה משויים אבן. בין המאו חקוק בתם הנשר הרומי והלופת פרחים בצפרניו וכן דגמי קונכיות־סגולה למזל. בחלק מהארונות נמצאו כלי זכוכית וגרות חרס. בכולם נותרו גם עצמות הנפטרים. והמערות חסומות בדלת אבן כבדה. הדלתות עדיין סובבות על צירן, למרות שחלפו כ־1800 שנה מאז נחצבו המערות.

■ מליאת האקדמיה ללשון העברית סיימה את הדיון בעניין הכתיב, הנמשך זה שנים. בדיון הוכר כי קיימים שני כתיבים: האחד הוא הכתיב שבניקוד הבנוי על כללי הדקדוק המקובלים ומדורות, שכל סטיה ממנו תיחשב לשיבוש, והשני — הכתיב חסר הניקוד, המוסיפים בו ו"יס ויודי"ם. לגבי כתיב זה, המכונה כתיב מלא, הוסכם שהאקדמיה מוסכת את ידיה על כללי הכתיב חסר הניקוד, שקבעם בשעתו ועד הלשון העברית.

■ בעיר שכם עומד לקום מוזיאון לתולדות השומרונים שייקרא על שמו של צ'ארלס ג'ורדן הי"ד אשר נרצח לא כבר באורח מיסתורי. המוזיאון עתיד לרכז אוסף של כתבי יד עתיקים וחדשים. כן תוקם ספריה גדולה אשר תרכז את כל הספרים והמחקרים המדעיים שפורסמו עד כה על השומרונים.

העדה השומרונית מבקשת להנציח את שמו של צ'. ג'ורדן במפעל תרבותי חשוב זה, לאות הוקרה לארגון הג'וינט (שהמנהל היה מנהלו הכללי), אשר תמך בה מבחינה כספית בשנים האחרונות. ג'ורדן עצמו אף ביקר אות העדה בשכם פעמים אחדות.

■ בניו־יורק נפטר בגיל של 68 האדמו"ר רבי יעקב יוסף טברסקי, הרבי מסקורה, בנו של האדמו"ר הזקן ר' דוד'ל זצ"ל. נכד המגיד מטשרנוביל זת"ע. האדמו"ר התגורר גם במדינתנו וביהוד בעיר יאס במקום שהיה ידוע בשם „הרבי מקאלדש". היה חתנו של הרבי מאוסילה ר' פנחס-פינעלע הי"ד מי שהיה וותנו של הצדיק מבלז האדמו"ר רבי יששכר דוב זצ"ל. עם פטירתו הלך אחד מעמודי התוך של עולם התורה והחסידות